

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ PROGRAMI

**DİNİ VE ETNİK ÖZDEŞİM İLE İÇ GRUP YANLILIĞI ARASINDAKİ
İLİŞKİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

M. Esin YAZGIÇ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Orhan AYDIN

ANKARA

2021

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**DİNİ VE ETNİK ÖZDEŞİM İLE İÇ GRUP YANLILIĞI
ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

M. Esin YAZGIÇ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Orhan AYDIN

ANKARA

2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezim/Raporum tamamı her yerden erişime açılabilir.

24.06.2021

M. Esin YAZGIÇ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca ve tez çalışması süresince bilgi ve deneyimleriyle aydınlatıcı, yaratıcı ve yeni fikirleriyle bana yön veren, akademik becerilerimin gelişmesinde büyük katkıları olan çok değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Orhan AYDIN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez jürimde yer alan, değerli fikir ve yorumlarıyla çalışmama katkıda bulunan hocalarım Prof. Dr. Hamit ÇOŞKUN'a ve Doç. Dr. Eda KARACAN'a teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans eğitimim sürecince varlığıyla bana güç veren 3 yaşındaki biricik oğlum Serhan YAZGIÇ'a, yoğun çalışma hayatımda beni beklediği ve her günün sonunda bana sarıldığı için çok teşekkür ediyorum.

Hayatımın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve fikirleriyle yol gösteren, ilk ve yaşam boyu öğretmenlerim sevgili babam M. Kuddusi ÇETİNKUŞ'a ve annem Cevriye ÇETİNKUŞ'a, hayatı birlikte paylaşmaya başladığımız andan itibaren hedeflerimi gerçekleştirmemde büyük rolü olan sevgili eşim Ahmet YAZGIÇ'a ve bu zorlu süreçte desteğiyle her zaman yanımda olan, yaşam sevinciyle bana güç veren sevgili annem Figen YAZGIÇ'a sonsuz teşekkür ediyorum.

ÖZET

YAZGIÇ, M. Esin. Dini ve Etnik Özdeşim ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Bu araştırmada etnik özdeşim ve dini özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkiler kaynak dağıtımına ilişkin adalet algısı bağlamında incelenmiştir. Araştırma yaşları 18-90 arasında değişen 160 kadın ve 157 erkek olmak üzere toplam 317 katılımcı ile yürütülmüştür. Araştırmada, veri toplama aracı olarak Türklük Kimliğine Aidiyet Ölçeği, Dini Özdeşim Ölçeği, bir demografik bilgi formu ve araştırmacı tarafından yapılandırılan 8 kısa öykü kullanılmıştır. Tüm öykülerde ortak olarak bir örgütün yönetim kurulunun bünyesinde çalışan mühendislere yapılacak zam konusunda aldığı bir karardan söz edilmekte, ancak öyküler örgütün konumu (ülke içinde ve ülke dışında), mühendisin etnik kimliği (Türkiyeli-Suriyeli-Amerikalı) ve mühendisin etnik kimliğine göre belirlenen avantajlı kaynak tahsisi açısından farklılık göstermektedir. Katılımcılardan öyküde yer alan, iç grup üyesi ya da dış grup üyesi lehine sonuçlanan kararı ne derecede adil bulduklarını, karara ne ölçüde katıldıklarını ve karar karşısında verecekleri olumlu ve olumsuz duygusal tepkilerini 7 basamaklı ölçekler aracılığıyla değerlendirmeleri istenmiştir. Etnik ve dini özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Spearman korelasyon katsayıları, örgütün ülke içinde olduğu ve kaynak dağıtımının iç grup üyelerinin lehine yapıldığı koşul dışında, etnik ve dini özdeşim düzeyi ile iç grup yanlılığı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermiştir. Cinsiyet, örgütün konumu ve lehine kaynak paylaşımı yapılan çalışanın kimliğinin bağımsız, kaynak dağıtımına ilişkin tepki ve değerlendirmelerin bağımlı değişken olarak alındığı 2x2x2 faktörlü varyans analizlerinin sonuçları ise katılımcıların tepki ve değerlendirmelerinde sistematik olarak iç grup yanlılığı sergilediklerini ortaya koymuştur. Cinsiyet ve örgütün konumu değişkenlerinin katılımcıların tepki ve değerlendirmeleri üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi gözlenmemiştir. İç grup yanlılığının demografik değişkenlerle ilişkisine yönelik analiz sonuçları ise katılımcıların etnik ve dini özdeşim düzeylerinde yaş ve cinsiyete bağlı bir farklılığın bulunmadığını ancak lise ve altı eğitim düzeyinde olan katılımcıların etnik ve dini özdeşim düzeyi puanlarının ortalamalarının üniversite ve üstü eğitim düzeyinde olan katılımcıların etnik ve dini özdeşim puanlarının ortalamalarından daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Dini özdeşim, Etnik özdeşim, İç grup yanlılığı eğilimi, Kaynak dağıtımını

ABSTRACT

YAZGIÇ, M. Esin. Relationships of Religious and Ethnic Identifications with Ingroup Bias, Master Thesis, Ankara, 2021.

The study investigated effects of ethnic and religious identifications on ingroup bias within the context of fairness perception in allocation of resources. A total of 317 participants, 160 females and 157 males, between 18 and 90 years of age took part in the study. After filling Turkishness Social Identity Scale, Religious Identification Scale, and a demographic information form participants read one of the 8 vignettes about an organization's decision to increase its employees' salaries with varying amounts. Ethnic identity of the employees (Turkish/ Syrian/American), organization's location (within the country/abroad) and advantageous salary increase determined by the ethnic identity of the employees were manipulated in the vignettes. Participants indicated on 7 points scales the degree to which they would consider the decision as fair and how angry or happy they would be with the decision. Relationships of ethnic and religious identifications with ingroup bias were examined using Spearman rank order correlations. Overall, the results indicated no significant relationship between participants' ethnic and religious identification levels and their fairness perceptions and emotional reactions. Effects of gender, organizations' location and ethnic (religious) identity of the employees who get advantageous salary increase on participants' fairness perceptions and emotional reactions were examined using a series of 2x2x2 ANOVAs. The results indicated a strong ingroup bias in participants' fairness perceptions and emotional reactions. No effects of gender and organizations' location was observed.

Key Words: Religious identification, Ethnic identification, Ingroup bias, Resource allocation

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
İÇ GRUP YANLILIĞI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	3
1.1. İç Grup Yanlılığı	3
1.2. İç Grup Yanlılığını Açıklayan Görüşler	7
1.2.1. Bireysel Farklılık Temelli Görüşler	7
1.2.1.1. Yetkeci Kişilik Kuramı	8
1.2.1.2. Sağ Kanat Yetkeçiliği Kuramı	8
1.2.1.3. Sosyal Baskınlık Kuramı.....	9
1.2.2. Gruplar Arası İlişki Temelli Görüşler.....	10
1.2.2.1. Gerçekçi Çatışma Kuramı	11
1.2.2.2. Sosyal Kimlik Kuramı.....	11
1.2.3. İç Grup Yanlılığını Açıklayan Diğer Kuramlar	15
1.2.3.1. Optimal Ayrışma Kuramı.....	15
1.2.3.2. Dehşet Yönetimi Kuramı	16
1.3. İç Grup Yanlılığını Etkileyen Değişkenler	17
1.3.1. İç Grupla Özdeşim Düzeyi	17
1.3.1.1. Dini Özdeşim	20
1.3.1.2. Etnik Özdeşim.....	22

1.3.2. Demografik Değişkenler.....	23
1.4. Kaynak Paylaşımına İlişkin Adalet Algısında İç Grup Yanlılığının Etkisi.....	24
1.5. Araştırmanın Amacı	27
2. BÖLÜM.....	30
YÖNTEM.....	30
2.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenler	30
2.3. Veri Toplama Araçları.....	30
2.3.1. Öyküler	31
2.3.2. Türklük Kimliğine Aidiyet Ölçeği.....	31
2.3.3. Dini Özdeşim Ölçeği	32
2.3.4. Demografik Bilgi Formu	32
2.4. İşlem	32
3. BÖLÜM.....	34
BULGULAR	34
3.1. Etnik ve Dini Özdeşim ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular.....	35
3.1.1. Etnik Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular	35
3.1.1.1. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Pay Dağıtımının İç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.	36
3.1.1.2. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.	37
3.1.1.3. Örgütün Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının iç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.	38
3.1.1.4. Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.	39
3.1.2 Dini Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular	40
3.1.2.1. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.	40
3.1.2.2. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.	41

3.1.2.3. Örgütün Ülke Dışında Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.	41
3.1.2.4. Örgütün Ülke Dışında Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.....	42
3.2. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Bağımlı Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular.....	43
3.2.1. Kararın Adil Bulunmasına İlişkin Bulgular.....	43
3.2.2. Karara Katılma Düzeyine İlişkin Bulgular.....	45
3.2.3. Karara Öfkelenme Düzeyine İlişkin Bulgular.....	46
3.2.4. Karardan Mutlu Olma Derecesine İlişkin Bulgular.....	48
3.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular.....	50
3.3.1. Yaş ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular.....	50
3.3.2. Cinsiyet ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular.....	50
3.3.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular.....	51
4. BÖLÜM.....	53
TARTIŞMA.....	53
4.1. Etnik ve Dini Özdeşim ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması.....	53
4.1.1. Etnik Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması.....	54
4.1.2. Dini Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması.....	57
4.2. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Bağımlı Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	60
4.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması.....	62
4.3.1. Yaş ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması.....	62
4.3.2. Cinsiyet ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması.....	63
4.3.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması.....	64

SONUÇ	66
KAYNAKÇA	68
EKLER	81
Ek-1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	81
Ek-2. Öykü	82
Ek-3. Türklük Kimliğine Aidiyet Ölçeği	83
Ek-4. Dini Özdeşim Ölçeği	84
Ek-5. Demografik Bilgi Formu	85
ÖZGEÇMİŞ	86

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No:

Tablo 1. Katılımcı Puanlarının Normallik Testi Sonuçları	35
Tablo 2. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	36
Tablo 3. Örgütün Ülke İçinde Konumlandığı ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Olduğu Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	37
Tablo 4. Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	38
Tablo 5. Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	39
Tablo 6. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	40
Tablo 7. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	41
Tablo 8. Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Olduğu Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	42
Tablo 9. Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları	42
Tablo 10. Katılımcıların Kararı Adil Bulma Düzeyleri Ortalama ve Standart Sapmaları	43
Tablo 11. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Kararın Adil Bulunma Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları	44
Tablo 12. Katılımcıların Karara Katılma Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapmaları	45
Tablo 13. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Karara Katılma Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları	46
Tablo 14. Katılımcıların Karara Öfkelenme Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapmaları	47

Tablo 15. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Karara Öfkelenme Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları	47
Tablo 16. Katılımcıların Karardan Mutlu Olma Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapmaları	48
Tablo 17. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Karardan Mutlu Olma Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları	49
Tablo 18. Yaş ile Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkiler.....	50
Tablo 19. Kadın ve Erkek Katılımcıların Etnik ve Dini Özdeşim Puanlarına Göre U Testi Sonuçları	51
Tablo 20. Eğitim Düzeyi Farklı Katılımcıların Etnik ve Dini Özdeşim Puanlarına Göre U Testi Sonuçları	52

GİRİŞ

İnsan davranışlarını güdüleyen temel psikolojik ihtiyaçlarından biri olumlu bir benlik değerine sahip olmaktır. Benlik değerini koruma, savunma ve yüceltmeye yönelik tutum ve davranışlar bu ihtiyaç temelinde şekillenir. Söz konusu tutum ve davranışlar benlik değerine ilişkin değişimlere yol açarak değer inşasında önemli bir rol oynar. Benlik bütünlüğünün önemli bir parçasını oluşturan grup üyelikleri ile edinilen sosyal kimlik, bireylerin benlik değerine ilişkin algılarında büyük bir etkiye sahiptir (Tajfel ve Turner, 1979). Grup kimlikleri, başkalarıyla paylaşılan ortak bir gerçeklik yoluyla bireylerin kendilerini nasıl algılayacaklarının belirleyicisidir. Sosyal kimliğe ilişkin olumlu ve doyurucu bir ortak gerçeklik benlik değer algısının da artmasını sağlamaktadır (Abrams ve Hogg, 1988; Hogg ve Rinella, 2018). Bu nedenle bireyler, gruplar arası etkileşimlere dayalı ilişkilerde, üye oldukları grupların lehine tutum ve davranış oluşturma eğilimindedirler. Üye olunan grubun, diğer gruplardan olumlu yönde farklılaştırılması iç grup yanlılığı ya da iç grup kayırmacılığı olarak ifade edilmektedir.

İç grup yanlılığı benlik değerinin korunması ve artırılması açısından olumlu sonuçlar ortaya koysa da üye olunmayan, dış grup olarak nitelendirilen diğer gruplara karşı olumsuz tutum ve davranışlara neden olabilmektedir. Sosyal kimlikler arasında rekabeti tetiklemesi, diğer gruplara karşı ayrımcı ve önyargılı tutum ve davranışları oluşturması, dolayısıyla gruplar arası çatışmalara zemin hazırlaması bu eğilimin olumsuz nitelikleri arasında değerlendirilmektedir. Toplumlara oluşturan grupların bu tür olumsuz etkileşimleri, toplumsal uzlaşım alanlarının kırılma noktası olarak merkezi bir rol üstlenir. Büyük ölçekli kategorizasyonlara işaret eden etnik köken ve dini inançlara dayalı gruplar arasında, günümüzde hala yaşanmakta olan çatışmaların temelinde sosyal kimlikleri olumlama nedeniyle sergilenen iç grup yanlılığı eğilimi görülmekte ve bu eğilim toplumsal uzlaşım alanlarını sınırlandırmaktadır.

Gerek bireylerin benlik değerlerini oluvmada oynadığı rol, gerekse doğurabileceği olumsuz toplumsal sonuçlar nedeniyle, iç grup yanlılığı uzun yıllardan bu yana sosyal psikologların ilgisini çeken bir konu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Bu ilginin bir sonucu olarak bu yanlılığın oluşmasına katkıda bulunan bilişsel ve güdüsel süreçleri, kendisini gösterdiği alanları, görülme olasılığını arttıran ya da azaltan değişkenleri belirlemeye yönelik çok sayıda araştırma yürütülmüştür. İç grup yanlılığının kendisini gösterme olasılığının yüksek olduğu alanlardan biri kaynakların iç grup ve dış grup

üyeleri arasında paylaşımı ile ilgilidir. Bu olasılık dikkate alınarak planlanan bu araştırmada iç grubun lehine ve alehine olan kaynak paylaşımının adil bulunma dereceleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra iç grupla özdeşim düzeyi ile dış grubun niteliklerinin iç grup yanlılığını ne ölçüde etkilediği sorusu üzerinde durulmuştur.

1. BÖLÜM

İÇ GRUP YANLILIĞI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. İç Grup Yanlılığı

Bireylerin kendilerini, farklı bağlam ve özdeşim düzeylerine göre ilişkilendirdiği, üyesi olarak algıladıkları gruplar iç grup olarak tanımlanır. Bu ilişkilendirme, yüzeysel çeşitliliğe dayalı din, etnik köken, cinsiyet vb. gibi nispeten daha büyük gruplarla temel nitelikler bağlamında yapılabileceği gibi, bireysel ve durumsal faktörlere bağlı olarak daha özgül alanlarda küçük gruplarla da kısa süreli olarak dahi sağlanabilir. Dolayısıyla grup üyelikleri birden fazla gruba farklı faktörlere göre şekillenebilir. Diğer yandan bireyler karşıt nitelikteki iki gruba aynı anda ve yerde söz konusu ilişkilendirmeyi sağlayamamakta, ancak farklı zamanlarda grup üyeliklerini değiştirebilmektedir (Andersen, Saribay ve Thorpe, 2008).

Bireylerin, iç grup olarak tanımladıkları gruplara ve üyelerine dair nitelendirme ve değerlendirmelerini, dış grup olarak tanımlanan grup ve üyelerine yönelik nitelendirme ve değerlendirmelerden daha olumlu yönde yapılandırma eğilimi iç grup yanlılığı ya da iç grup kayırmacılığı olarak tanımlanır. İç grup yanlılığı, iç grubu olumlu değerlendirme ya da dış gruba yönelik olumsuz nitelendirmelerle, davranışsal veya bilişsel düzeyde, çoğunlukla nesnel olmayan gruplar arası bir kayırmacılığa işaret etmektedir (Hewstone, Rubin ve Willis, 2002). Bireylerin üyesi oldukları grupları olumlu, dış grupları olumsuz algılamaları iç grup yanlılığı eğiliminin bilişsel düzeyine işaret ederken, iç ve dış gruplara yönelik sergilenen ayrımcı tutumlar (örn: kaynak dağıtımı), iç grup yanlılığı eğiliminin davranışsal boyutuna işaret etmektedir.

Bu eğilim deneysel olarak ilk kez Tajfel ve arkadaşları tarafından yapılan, minimal grup araştırmalarının ortaya çıkarılmıştır (Tajfel, Billig, Bundy ve Flament, 1971). İki aşamadan oluşan bu deneylerin ilk aşamasını, birbirlerini tanımayan kişilerin yapay ölçütlerle gruplara ayrılması oluşturur. Çalışmanın ikinci aşamasını ise katılımcıların belirli bir kaynağı; para, puan ya da ödül gibi, diğer katılımcılara dağıtmaları oluşturmaktadır. Deneyde katılımcılar, kendi grup üyelerini kayırarak, iç gruplarına daha fazla ödül ve para verme eğilimi sergilemişlerdir. Bu çalışma aynı

zamanda, birbirlerine tamamen yabancı, rastgele gruplara ayrılmış bireylerin, sadece hangi gruba ait oldukları bilgisiyle, ödülden kendileri pay almayacak olmalarına rağmen, iç ve dış gruba eşit kaynak pay etmediklerini, dolayısıyla adil davranmadıklarını göstermektedir. İç grup lehine bu olumlu ayrımcılık davranışı hem yapay hem de gerçek gruplarla yapılan çalışmalarda gözlenmiştir. Bir çok araştırma soyut ya da somut değerlerin iç ve dış gruba paylaşılmasında iç grup kayırmacılığının görülebileceğini ortaya koymaktadır (örn., Hogg ve Turner, 1985; Hunter, O'Brien ve Stringer, 2007; Oakes ve Turner, 1980). Van Avermaet ve McClintock (1988) tarafından yaşları 6-10 aralığındaki öğrencilerle yürütülen, iç ve dış gruba kaynak dağıtımına ilişkin çalışma, iç grup lehine ayrımcı davranışların erken yaşlarda görülebileceğine işaret etmektedir.

Tajfel ve arkadaşları (1971) tarafından gerçekleştirilen ilk araştırmadan bu yana yapılan çalışmalar, iç grup yanlılığının kaynakların dağıtılmasıyla sınırlı olmayıp bir çok değişik alanda görülebileceğini ortaya koymuştur. Örneğin, Distelhorst ve Hou (2014), tarafından Çin'de yürütülen bir araştırmada, sosyal yardım unsurlarını yönlendirme yetkisi olan kamu personelinin, takdir yetkilerinin kullanılmasının söz konusu olduğu durumlarda hizmet unsurlarını hangi bireylere sundukları incelenmiştir. Bulgular, bu yetkililerin iç grup yanlılığı sergilediklerini yardım isteyen Müslüman bireylere, kimliği belirtilmeyen bireylere nazaran çok daha düşük oranda hizmet yönlendirdiklerini ve yardım ettiklerini göstermiştir. Ayrıca bu çalışma, dış gruba yönelik olumsuz tutumların, kamuya sunulan nesnel hizmet unsurlarını da şekillendirebileceğini göstermektedir.

Gruplar arası etkileşimlerde iç grup yanlılığı eğilimi, bireylerdeki adil olma davranışlarını da etkileyebilmektedir. Verkuyten (2003) yaşları 10-12 arasında değişen 66 Hollandalı, 47 Hollanda doğumlu anne babası Türk olan ergenle bir araştırma yürütmüştür. Katılımcıların okudukları bir öyküdeki saldırgan karakter hakkında değerlendirmeler yaptıkları bu araştırmada, saldırgan karakterin etnik kökeni değişimlenmiştir. Saldırganın etnik kökeni dışında tamamen aynı öyküyü okumalarına rağmen, her iki grup da kendi iç grubundan olan saldırganı daha az olumsuz değerlendirmiştir.

Yukarıda söz edilen araştırmaların yanı sıra, literatürde iç grup yanlılığının, performans ve yetenek değerlendirme (örn., Brown, Collins ve Schmidt, 1988; Crocker ve Luhtenen, 1990; Verkuyten, 2007a), başarı ve başarısızlıklara nedensel atıf yapma (örn., Hewstone, Wagner ve Machleit, 1989; Shelton ve Richeson, 2005), olumlu ve

olumsuz sıfatlar üzerinden iç ve dış grubu nitelendirme (örn., Hewstone, Islam ve Judd, 1993; Houston ve Andreopoulou, 2003; Hunter, Platow, Howard ve Stringer, 1996; Lam ve Seaton, 2016; Sidanius, Pratto ve Mitchel, 1994), iç ve dış grup üyeliğine göre suçluyu adil yaklaşımla değerlendirme (örn., Halabi, Statman ve Dovidio, 2015; Murray, Kaiser ve Taylor, 1997; Van Prooijen ve Coffeng, 2013) gibi alanlarda da görülebileceğine işaret eden çok sayıda araştırma bulunmaktadır.

İç grup yanlılığı eğilimi doğası gereği gruplar arası bir ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir. İç grup üyelerine yönelik anlayış, yardımlaşma, güven gibi olumlu tutumlar iç grup lehine bir ayrımcılıkla ilişkilendirilebilirken, dış gruba yönelik olumsuz tutumlar da dış grup lehine ayrımcılıkla ilişkilendirilebilir. Bir başka ifadeyle, iç grup yanlılığı kendisini bir yandan iç grubu kayırma şeklinde gösterirken, diğer yandan da dış grubu aşağılama biçiminde göstermektedir. Gruplar arası karşılaştırmalarda sergilenen iç grup yanlılığını güdüleyen temel faktör, iç grup lehine bir statü algısı oluşturarak sosyal kimliğin güçlenmesini sağlamaktır (Scheepers, Spears, Doosje ve Mastead, 2006). Bu algı iç grubun statüsünü güçlendirerek oluşturulabileceği gibi, dış grubun statüsünü azaltarak da yaratılabilir (Kessler ve Mummendey, 2008). İlgili çalışmalar, dış grubun aşağılanması şeklinde sergilenen iç grup yanlılığının, dış grup üyelerinin başarı ve başarısızlıklarına yapılan nedensel atıflar ile dış grup üyelerine ilişkin nitelendirmeler üzerinden gözlemlenebileceğine işaret etmektedir. Olumsuz sıfatların dış grup üyelerine atfedilmesi, dış grup üyelerinin başarılarının kişisel yetkinliklerle değil çevresel faktörlerle, başarısızlıklarının ise tamamen kişisel yetersizliklerle ilişkilendirilmesi dış grubu aşağılama biçimlerinden bazılarıdır (Branscombe ve Wann, 1994; Perry, Priest, Paradies, Barlow ve Sibley, 2018; Smurda, Wittig ve Gökalp, 2006).

Bu noktada bazı araştırmacılar, dış grubu aşağılama ile iç grubu olumlamanın iç grup yanlılığının ayrılmaz parçaları olmadığını belirterek bu iki olgunun ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir (Abbink ve Harris, 2019; Brewer, 2017). Örneğin Brewer (2017) iç gruba yönelik kayırmacı tutumlar ile dış gruba yönelik olumsuz değerlendirmelerin birlikte görülebilecekleri gibi ayrı ayrı da sergilenebileceklerini öne sürmektedir. Brewer'e (2017) göre bireyler iç ve dış gruba ilişkin üç farklı bağlamda değerlendirme yapabilirler. İlk bağlam, dış grubu olumsuz değerlendirmeden ya da dış gruba karşı düşmanlık beslemeden iç grup kayırmacılığının sergilenmesidir. İkincisi, iç grup kayırmacılığı sergilenmeksizin dış grubun olumsuz değerlendirilmesi ya da dış gruba karşı düşmanlık beslenmesidir. Üçüncü bağlam ise hem

iç grup kayırmacılığının hem de dış gruba yönelik olumsuz değerlendirme ya da düşmanlık duygularının aynı anda birlikte sergilenmesidir. Dolayısıyla Brewer'e göre, iç grup kayırmacılığına her zaman dış grubu aşağılama eğilimi eşlik etmemekte ya da iç grup yanlılığı mutlaka dış gruba yönelik bir düşmanlıkla sonuçlanmamaktadır. Diğer taraftan, Dovidio ve Gaertner (2000), siyah ve beyazlarla yürüttüğü çalışmada, iç grup yanlılığı eğiliminin olumsuz duyguların şekillendirdiği bir unsur olan örtük ırkçılığın devamı niteliğinde ortaya çıkabileceği bulgusuna ulaşmıştır.

Gruplar arası etkileşimlerde grup üyeliği algısının, bireyin farkındalığı dışında iç grup yanlılığını harekete geçirdiği, ancak bu yanlılığın kendisini dış grubu aşağılamadan çok iç grubu yüceltme şeklinde gösterdiğini belirtilmektedir (Hewstone ve ark., 2002). Bir başka ifadeyle, diğer koşulların eşit olması durumunda, iç grup yanlılığı kendisini, ağırlıklı olarak olumlu duygu değerlendirmelerinin iç gruba yüklenmesi biçiminde göstermektedir.

Amira, Wright ve Goya-Tocchetto, (2019) tarafından yapılan çalışmada, tercih koşulları bulunduğu katılımcıların, iç grup kayırmacılığına mı yoksa dış grup ayrımcılığına mı yönelecekleri araştırılmıştır. İlgili çalışmada bireylerin, iç gruba yardım etmeyi dış gruba zarar vermeye tercih ettikleri saptanmıştır. Ancak, sosyal kimlikleri dış grup tarafından sembolik olarak tehdit edildiğinde, katılımcıların tercih değişikliğine gittikleri, dış gruba zarar vermeyi, düşmanca, saldırgan davranışlara yönelmeyi grup kimliklerini koruma stratejisi olarak benimsedikleri görülmüştür. Söz konusu çalışmadan anlaşılacağı gibi sosyal kimliğin güçlenmesi, dış grubu aşağılama davranışıyla değil, öncelikli olarak iç grup üyeleriyle işbirliği hedef alınarak sağlanmaktadır. Sosyal kimliğe yönelik bir tehdidin söz konusu olduğu durumlarda bireylerin iç grubu kayırmaktan çok dış grubu aşağılama eğilimi sergilediklerini gösteren bulgular başka araştırmacılar tarafından da rapor edilmiştir (örn., Lam ve Seaton, 2016; Perry ve ark., 2018). Branscombe ve Wann (1994) ise bu eğilimin özellikle grupla özdeşim düzeyi yüksek olan katılımcılarda daha güçlü olduğunu belirtmişlerdir.

İç grup yanlılığı eğiliminin, diğer koşullar eşit olduğu durumlarda, dış grubu aşağılamadan çok, ağırlıklı olarak iç grubu yüceltme biçiminde sergilenmesinin nedenlerini açıklamaya yönelik çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Örneğin Michener, DeLamater, Schwartz ve Merton (1990) göre iç gruba yüklenen olumlu duygular, dış grubun bu özellikler bağlamında tanımlanmamasına yöneliktir. Bu noktada bireylerin,

özellikle güven, iş birliği, otorite kabulü, vb. olumlu duyguları iç gruba yüklemeleri, dış grupla iş birliğine açık olmamanın, dış grup otoritesini reddetmenin ve dış grubun güvenilir bulunmadığının bir göstergesi olup, temelde dış grubu değersizleştirerek ayrıştırma amacından kaynaklanmaktadır. Ancak Brewer (1999) göre, olumlu duyguların iç gruba yüklenmesi, bu duyguların iç gruba özgü olmasını isteme amacını taşımakta olup, dış gruba karşı geliştirilen olumsuz bir duygudan kaynaklanmamaktadır. Rubin, Badea ve Jetten (2014) tarafından öne sürülen görüş ise, iç gruba olumlu duygu yüklemenin, grubun statü algısı ile ilişkisine dikkat çekmektedir. Sözkonusu görüş, olumlu duygu değerlendirmelerinin iç gruba yüklenmesi şeklinde sergilenen iç grup yanlılığının, görece üstün dış grupla statü eşitliğinin sağlanması açısından adil bir yaklaşım olduğu ve bu durumun dış gruba olumsuz duygu yüklemeleriyle sağlanamayacağı yönündedir. Dolayısıyla iç grubun yüceltilmesi statü algısıyla ilişkili olup bu noktada, dış grupla eşit statüde olma görece düşük statüdeki grupların, kaynaklara ulaşma, gruplar arası etkileşimlerde eşit etkiye sahip olma beklentisine işaret etme açısından önemlidir (Pettigrew ve Tropp, 2011).

1.2. İç Grup Yanlılığını Açıklayan Görüşler

Gruplar arası etkileşimin sonuçları olan iç grup yanlılığı ve gruplar arası ayrımcılığın temelinde yatan nedenleri açıklamak üzere, farklı kuramsal yaklaşımlardan hareketle bir çok değişik görüş öne sürülmüştür. Bu görüşler genellikle bireysel farklılık temelli görüşler ve gruplar arası ilişki temelli görüşler olmak üzere iki temel başlık altında ele alınmaktadır (örn., Al-Issa, 1997; Ekehammar ve Akrami, 2007).

1.2.1. Bireysel Farklılık Temelli Görüşler

Bireysel farklılık temelli görüşler, iç grup yanlılığı ve gruplar arası ayrımcılığı bu davranışları sergileyen bireyin özellikleri veya kişilik yönelimleri ile ilişkilendirerek açıklamaktadır. Bu görüşler gruplar arası davranışların oluşumundan sorumlu kıldığı kişilik özelliklerinin oluşumunda farklı etkenlere vurgu yapsa da ortaya çıkan kişilik özelliklerinin, iç grup yanlılığını tetikleyen muhafazakâr tutumlarla ilişkilendirilmesi açısından benzerlik taşımaktadır.

1.2.1.1. Yetkeci Kişilik Kuramı

Yetkeci Kişilik kuramı Adorno, Frankel-Brunswik, Levinson ve Sanford (1950) tarafından oluşturulmuştur (Pettigrew, 2016). Kuram, gruplar arası davranışların oluşmasında sorumlu kıldığı bir tür kişilik yapısına işaret eder. Yetkeci kişilik olarak adlandırılan bu kişilik yapısını biçimlendiren temel unsur, kişiliğin güç figürleriyle olan ilişkisidir. Bu ilişki, otorite durumundaki kişilere sorgusuz itaat, düşük statüdeki kişilere yönelik hükmedici, saldırgan tutum ve davranışlar, güç saplantısı, tutuculuk, cinsel suçluluk duyguları ile kategorize edilen bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle kuram, yetkeci kişiliğin patolojik bir yapıya işaret ettiğini vurgulamaktadır (akt., Kessler ve Mummendey, 2008). Ayrıca, toplumun hiyerarşik yapısına, geleneksel değerlerine; ahlak kuralları, batıl inançlar ve kalıpyargılara koşulsuz bağlılığı içeren bu yapı, yetkeci kişiliği, diğer birey ve grupları katı bir şekilde ayırıştırma eğilimine yatkın kılmaktadır (Plous, 2003).

Adorno ve arkadaşları (1950), bu yatkınlığı erken yaşlarda maruz kalınan aşırı baskıcı, sınırlandırıcı tutumlar ve aşırı fiziksel cezaya maruz bırakma gibi olumsuz ebeveyn davranışlarıyla ilişkilendirmektedir. Bu tür bir zemin, çocukların bir taraftan ebeveynlerine hayranlık duygularının diğer taraftan öfke ve saldırganlık duygularının gelişmesine neden olmaktadır. Birbiriyle çelişen bu iki boyuttaki duygulardan öfke ve saldırganlık, ebeveyne yöneltilemeyeceğinden, dış gruplara, toplum tarafından değersiz kılınan gruplara kanalize edilmektedir.

Yetkeci kişiliğin, kendisinden farklı birey ve gruplara yönlendirdiği olumsuz duygu ve davranışların, itaat edilen otorite tarafından onaylanması durumu (Gray ve Durrheim, 2006) ve benlik değerine yönelik bir tehdit algısı durumu, bu kişiliğin içinde bulunduğu geleneksel katı tutumlarla biçimlenen muhafazakâr görüşlerine daha çok bağlanmasına neden olmaktadır (Hetherington ve Suhay, 2011).

1.2.1.2. Sağ Kanat Yetkeçiliği Kuramı

Altemeyer'in (1988) Sağ kanat yetkeçiliği kuramı gruplar arası ayrımcılık, önyargı ve iç grup yanlılığına ilişkin yönelimleri, bireysel özellikler kapsamında açıklayan diğer bir yaklaşımdır. Adorno ve arkadaşlarının yetkeci kişilik kuramı üzerine temellendirilmiş olması nedeniyle, Sağ Kanat Yetkeçiliği Kuramı, Yetkeci Kişilik

Kuramı'nın revize edilmiş hali olarak değerlendirilmektedir (Taylor, Peplau ve Sears, 2003). Kuramın, yetkeciliğin temelini ve gelişim sürecini sosyal öğrenmeye dayandırması bu revizyonun en belirgin özelliğidir.

Sağ Kanat Yetkeciliği Kuramı'na göre yetkecilik, sosyalizasyon sürecinde, aile ve sosyal çevre etkileşimi ile öğrenilen bir tutumdur. Muhafazakâr bir çevre ile ilişkilendirilen bu kişilik üç ana tutum ögesi etrafında şekillenir; yetkeci boyun eğcilik, yetkeci saldırganlık ve geleneksellik. Yetkeci boyun eğcilik, bireyin üyesi olduğu toplum ve gruplarda, çoğunlukça ve yasalarca kabul edilen otoriteye koşulsuz itaat edilerek boyun eğilmesini; yetkeci saldırganlık koşulsuz biat edilen bu yapıdan farklılık taşıyan kişi ve gruplara saldırganlık gösterilmesi ve geleneksellik ise, toplumun geneli ve otorite tarafından desteklenen geleneklere aşırı bağlılık sergilenmesi özelliklerini içermektedir (Altemeyer, 1988).

Duckitt'e (1993) göre, bu üç tutum ögesi iç grupta kurulan özdeşleşme düzeyini etkilemektedir. İç grup otoritelerine, normlarına, geleneklerine aşırı bağlılığın ve dış gruplara saldırganlığın benimsenmesi özdeşleşme düzeyinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca kuram, dış gruplara yönelik önyargılı tutumları, dini ve siyasi konularda muhafazakâr ortamların biçimlendirdiği bir etki olarak değerlendirmektedir (Taylor ve ark., 2003).

1.2.1.3. Sosyal Baskınlık Kuramı

Bireysel farklılıklara yönelik yaklaşımlardan bir diğeri de Sosyal Baskınlık Kuramı'dır. Kuram, Pratto ve arkadaşlarının (Pratto, 1999; Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994) ortaya koyduğu, iç ve dış grup algısının oluşumunda, sosyal baskınlık yönelimi düşük ve yüksek olarak nitelendirdiği bireylerin rolünü ele alır. Sosyal baskınlık yönelimi, toplumda hiyerarşik yapının, bir bakıma grup temelli baskıların desteklenmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu yönelim güçlü grupların alt gruplar üzerindeki egemenliğini onaylama eğilimidir (Sidanius, Pratto, van Laar ve Levin, 2004). Bu bağlamda toplumsal farklılaşmanın azaltılarak, eşitliğin sağlanmasını savunan bireyler sosyal baskınlık yönelimi düşük bireyler olarak tanımlanırken, hiyerarşik yapının sürdürülmesini destekleyen bireyler ise sosyal baskınlık yönelimi yüksek olarak tanımlanır. Söz konusu eğilimi yüksek olan bireylerin, toplumsal farklılaşmayı ve eşitsizliği meşru kılan her türlü olguyu desteklerken, gruplar arası farklılaşmayı esnetecek

tüm girişimlere, karşı bir tutum içinde oldukları, iç gruplarını diğer gruplardan üstün gördükleri, Pratto ve ark. (1994) tarafından yapılan araştırma bulgularınca da desteklenmektedir.

Kuram, gruplar arasındaki hiyerarşik yapının daha belirgin olduğu, statü ve prestij açısından farklılıkların daha çok vurgulandığı toplumların, sosyal baskınlık yöneliminin gelişimine zemin hazırladığını savunmaktadır. Diğer taraftan sosyal baskınlık yönelimi, bireyleri eşitsizliği meşrulaştıran ve eşitsizlik üreten ideolojilerin kabulüne bir bakıma grup temelli egemenlik arzusuna yönlendirmektedir (Sidanius ve ark., 2004).

Bireysel farklılık temelli tüm bu görüşler, gruplar arası etkileşimlere dayalı davranışları açıklamada yetersiz oldukları yönünde eleştirilmektedir. Genel olarak bu eleştiriler iç ve dış grup algısının biçimlenmesi, önyargı gibi geniş kitlelerce ortaya konan tutumların, grup davranışından bağımsız olarak, bireysel özelliklerle açıklanamayacağı düşüncesine dayandırılmaktadır. Örneğin, Kessler ve Mummendey'e (2008) göre bireylerdeki dış grup algısı, önyargı ve ayrımcılığın boyutları, üyesi olunan grubun özellikleriyle şekillenir. Dolayısıyla, dış grubu farklılaştırma sürecinin hangi özellikler üzerine konumlandırılacağı konusunda, iç grup özelliklerinin belirleyici olması bireysel farklılık temelli tüm görüşlerin yetersiz değerlendirilmesine neden olmaktadır.

1.2.2. Gruplar Arası İlişki Temelli Görüşler

Gruplar arası ilişkiler temelli yaklaşımlar, önyargı, ayrımcılık ve iç grup yanlılığına ilişkin davranışları, grupların ve gruplar arası ilişkiler nitelikleri üzerine temellendirir. Gruplar arası ilişkilerin şekillendirdiği, gruplar arası davranış, Hogg ve Vaughan. (2002) tarafından "insanların kendilerinin ve diğerlerinin farklı sosyal grupların üyeleri oldukları kabulünden etkilenen her türlü algı, biliş ve davranış" şeklinde ele alınmaktadır (s.384). Bu grupta yer alan yaklaşımlar gruplar arası davranışları ele alırken bireylerin iç ve dış grup algılarının oluşumunda rol oynayan olguları ve bu olguların etkilerini de ortaya koymayı hedefler.

1.2.2.1. Gerçekçi Çatışma Kuramı

İç grup yanlılığı, ayrımcılık ve önyargıları gruplar arası ilişkilere dayanarak açıklayan ilk kuram Gerçekçi Çatışma Kuramı'dır. Sherif (1966) tarafından ortaya konan kuram, gruplar arası davranışların oluşumunu, gruplar arasındaki işlevsel karşılıklı bağımlılık ilişkisinin türüyle ilişkilendirerek açıklamaktadır (akt., Valentim, 2010). İşlevsel karşılıklı bağımlılık ilişkisi, gruplardan birinin diğerinin hedefine ulaşmasını kolaylaştırması veya güçleştirmesiyle karakterize edilir. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi, pozitif ve negatif olmak üzere iki türde gelişebilmektedir. Eğer bir grubun davranışları diğer grubun hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırıyor, ortak hedef doğrultusunda bir işbirliğine ihtiyaç duyuluyorsa bu gruplar arasında pozitif karşılıklı bağımlılık ilişkisi söz konusudur. Negatif karşılıklı bağımlılık ilişkisinde ise, bir grubun hedefine ulaşmasının diğerinin hedefine ulaşmasını olanaksız hale getirmesi ya da güçleştirmesi söz konusudur. Kurama göre, negatif karşılıklı bağımlılık durumu, grup üyelerinin tehdit altında olduğu duygusu yaşamalarına yol açmakta, bunun sonucu olarak da, iç grup kimliği belirgin hale gelmekte, grup sargınlığı artmakta, rekabet tetiklenmekte, dış gruba ilişkin olumsuz kalıp yargılar ve iç grup yanlılığı oluşmaktadır (akt., Brief, Umphress, Dietz, Burrows, Butz ve Scholten, 2005). Bu nedenle bir çok kaynakta, gerçekçi çatışma kuramının temel varsayımının, gruplar arası ayrımcılık ve önyargıların temelinde iki grubun kıt ancak değerli olan kaynaklardan daha fazla pay almak için giriştikleri rekabet yatar şeklinde ifade edilebileceği belirtilmektedir (Esses, Dovidio, Jackson ve Semanya, 2005). Bazı çalışmalar bu önermeyi destekler nitelikte olup, bazı çalışmalar ise negatif bağımlılık ilişkisinin bu davranışlara neden olmadığını ortaya koymaktadır (akt., Hogg ve Vaughan, 2002).

1.2.2.2. Sosyal Kimlik Kuramı

Gruplar arası ilişki temelli görüşlerden bir diğeri de Sosyal Kimlik Kuramı'dır. Toplumsal yaşama dahil olan yenilikler, grupların ve gruplar arası süreçlerin oluşumunda rol alan etkileşim alanlarını genişletmektedir. Bu doğrultuda bireylerin etkileşim dinamiklerini belirleyen kimlik tanımlamalarına ve bu kimlik tanımlamalarında gruplar arası süreçlere açıklama getiren Sosyal Kimlik Kuramı'na ilişkin çalışmalar günümüzde de güncelliğini koruyarak devam etmektedir.

Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin kendilerini, kişisel ve sosyal olmak üzere iki ayrı kimlik üzerinden tanımladıklarını vurgular (Tajfel ve Turner, 1979). Bu iki kimlik, bireylerin benlik bütünlüğünü oluşturan birbirinden ayrılmış iki bölümdür (Tajfel, 1978; Turner, 1982). Kişisel kimlik, bireye özgü özellikleri, yetkinlikleri içeren, sosyal kimlik ise bireyin üyesi olduğu grubun özellikleriyle biçimlenen bir yapıdır. Bu bağlamda sosyal kimlik, bireylerin kendilerini ve diğerlerini tanımlamada, üyesi olunan gruba atfedilen anlamlar, özellikler temel alınarak inşa edilmektedir. Bireyler, kişisel ve grupsal etkileşim düzeylerine ve niteliklerine bağlı olarak birden fazla kişisel ve sosyal kimliğe sahip olabilmektedirler. Sosyal kimlikler kişisel kimlikleri de etkileyerek benliğin belirleyici yönünü oluşturmaktadır.

Kurama göre, grup kimliğini etkinleştiren durum ya da belirgin hale getiren olguların varlığı, bireylerin kendilerini sosyal kimlikleriyle tanımlamalarını ve diğerleriyle bu kimlik üzerinden etkileşime girmelerini sağlamaktadır. Söz konusu bu etkileşim ise ayrımcılık ve iç grup yanlılığı gibi grup davranışlarının oluşması için yeterlidir. Bu savıyla kuram, Gerçekçi Çatışma Kuramı'ndan farklılık gösterir. Gerçekçi Çatışma Kuramı, bu davranışların ortaya çıkmasında gruplar arasında negatif bir bağımlılık yani bir çıkar çatışması ve paylaşılacak bir kaynağın olması gerektiğini savunur ve çıkar çatışmasının gruplar arası rekabeti oluşturduğunu vurgular. Bu noktada da rekabetin oluşması için somut kaynak paylaşımına dayalı bir çıkar çatışması olması gerektiğini savunan Sosyal Kimlik Kuramı'na göre rekabet, grup kimlikleri arasında büyük olasılıkla grupların statüleri dahilinde gerçekleştiğinden “sosyal rekabet” olarak tanımlanır (Rubin ve Hewstone, 2004) ve gruplar arası davranışlara yol açar.

Bireylerin sosyal kimlik edinimi ve bu kimliklere yönelik tutum, davranış geliştirebilmesi, kuramın varsayımına göre, üç psikolojik aşamanın gerçekleşmesiyle mümkündür. Bu aşamalar; sosyal kategorizasyon, sosyal özdeşim ve sosyal karşılaştırma süreçleridir.

Sosyal kategorizasyon bireylerin grup kimliklerini kazanmada ve gruplar arası davranışların başlatılmasında öncül bir süreçtir (Tajfel, 1979). Bireylerin algılama süreçlerindeki sınıflandırma eğilimi, tüm varlık ve nesnelere için geçerli olup, evreni bir kaos olmaktan çıkarır, düzenli hale getirip, anlaşılabilir kılar. Dolayısıyla bireylerin, kendilerini ve diğerlerini tanımlama ve anlamlandırmaları için kategoriler oluşturmaları kaçınılmazdır.

Sosyal kategorizasyon, bireylerin, kendilerine ve diğelerine yönelik bir ayrıştırma sürecine işaret eder bir bakıma. Bu ayrıştırma, benzerlik ve farklılıklara odaklanma ile gerçekleşir. Odaklanma sürecinde benzerliklerin ve farklılıkların aşırı algılanması “abartma ilkesi” söz konusu olabilir (Tajfel, 1978) ve böylece kategorileme eğilimi kalıp yargılara zemin hazırlar. Buna rağmen sosyal kategorizasyon, toplumdaki konumları belirleme ve uyum süreçleri açısından işlevsel bir nitelik taşır.

Sosyal kategorizasyon ile bireyler, diğelerine ilişkin bir sınıflandırma yaparken kendilerini de uygun buldukları grupların üyesi olarak görürler (Turner, 1987). Bu grup üyeliği algısı her zaman bireyin kendisini grubun özellikleri ile tanımlaması şeklinde sonuçlanmaz. Bireylerin kimliklerini grubun özellikleriyle bütünleştirerek tanımlaması yani grupla özdeşim sağlanabilmesi, söz konusu grubun algısal olarak belirgin hale gelmesi koşuluna bağlıdır. Kessler ve Mummendey (2008), kategori belirginliğini, bazı grupların dikkat çekerek diğelerinden farklılaşması olarak tanımlar. Dolayısıyla sosyal kimliğin oluşmasındaki ikinci süreç olan grupla özdeşim sağlanabilmesi, öncelikle birey açısından kategorileştirmenin belirgin hale gelmesiyle mümkündür. Oakes, Halsam ve Turner (1994), bireylerin yaşam biçimlerinin, değerler, tutumlar, uyarılmış ihtiyaçları ve hedeflerinin ayrıca gruplar arası rekabet, tehdit gibi durumların varlığının bir kategorinin belirginleşmesine yol açan unsurlar olduğunu vurgulamaktadır. Tüm bu ve benzeri unsurlar söz konusu kategorinin benimsenip, bireyin özdeşim kurma dolayısıyla bir sosyal kimlik oluşturma olasılığını arttırmaktadır. Kategorilerin belirginleşme düzeyi arttıkça bireylerin, grubun nitelikleri dahilinde kendilerini tanımlama ihtimalleri de yükselmektedir (Kessler ve Mummendey, 2008).

Sosyal karşılaştırma, sosyal kimliğin oluşmasında rol alan üçüncü süreçtir. Bireylerin, sosyal kimliklerine yönelik olumlu atıflarda bulunabilmesi, diğelerine yönelik atıflarının, görece daha değersiz olmasını gerektirir (Tajfel ve Turner, 1979). Dolayısıyla bireyler, sosyal karşılaştırma süreçlerini, iç grup lehine neticelendirme amacı taşımaktadırlar (Kessler ve Mummendey, 2008). Sosyal karşılaştırma süreci iç grup ile dış grubun konum ve özelliklerine yüklenen değer bakımından karşılaştırılmasını içerir. Bu kıyaslama temelde benlik değeriyle ilişkili olup, bireylerin olumlu ya da olumsuz bir sosyal kimliğe sahip olmaları ile sonuçlanabilmektedir. Olumsuz bir sosyal kimlik, benlik değerinin düşmesine neden olacağından bireyler bu kimliği olumlu konuma getirebilmek için karşılaştırma süreçlerine farklı faktörler dahil etme, örneğin düşük statülü grupla özdeşleşme düzeylerini azaltma ya da daha iyi konumdaki bir başka gruba üye olmaya

yönelme gibi stratejiler kullanabilirler (Doosje, Spears ve Ellemers, 2002).

Sosyal kimliğin oluşması için bu üç aşamanın gerçekleşmesi gerektiği varsayımının dışında, iç grup yanlılığı eğilimi, kuramın diğer bileşenini oluşturmaktadır. Sosyal Kimlik Kuram'ına göre iç ve dış grubun ayrıştırılarak olumlu bir kimliğe sahip olma açısından iç grup yanlılığı önemli bir işleve sahiptir. Bu işlev temelde benlik değerinin inşası ile ilişkilidir. İç gruba olumlu atıflar ve dış gruba yönelik olumsuz ayrımcılık bireylerde grup kimliklerinin korunması veya güçlenmesi dolayısıyla benlik değerlerinin artmasıyla sonuçlanmaktadır. Aynı zamanda bu eğilim, grup için sosyal değişim zemini hazırlayarak, diğer gruplardan stratejik olarak farklılaşmayı sağlamaktadır (Brewer ve Hewstone, 2004).

Kuramın bir diğer önermesine göre ise, dış grupla benzer olma, statü, güç farklılıkları gibi unsurlar sosyal kimliğe yönelik bir tehdit algısı oluşturabilir. Araştırmalar genel olarak, tehdit algısının, dış gruba yönelik ayrımcı tutumları arttırdığını ortaya koymaktadır (örn., Lam ve Seaton, 2016; Perry ve ark., 2018; Branscombe ve Wann, 1994). Buna bağlı olarak iç gruba yönelik düşük bir statü algusu tehdit algısı oluşturabilmekte ve bazı çalışmalar özdeşim düzeyi yüksek olan bireylerin daha fazla iç grup yanlılığı sergilediğini ortaya koyarken (örn., Hartmann ve Tanis, 2013), bazı çalışmalar ise (örn., Jetten, Branscombe, Schmitt ve Spears, 2001) tehdit varlığının, özdeşim düzeyinin artmasını sağlayarak, eğilimin daha fazla sergilenmesine yol açtığını göstermektedir. Düşük statü algısı, temelde benlik değerine yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. Benlik değerine tehdit koşulunun, katılımcıların iç gruplarına yönelik düşük statü bildiriyle oluşturulduğu, Crocker, Thompson, McGraw ve Ingerman (1987), tarafından yürütülen (Deney 2) çalışmada, katılımcıların iç grup yanlılığı eğilimleri incelenmiştir. Benlik değeri yüksek olan katılımcıların, üyesi oldukları grupları olumlu sıfatlar üzerinden daha yüksek puanlarla, dış grupları ise olumsuz sıfatlar üzerinden daha yüksek puanlarla değerlendirdikleri görülmüştür. Benzer şekilde bir diğer araştırmada, Aberson, Healy ve Romero (2000), benlik değeri yüksek olan grup üyesinin, benlik değeri düşük olan grup üyesine nazaran daha fazla iç grup kayırmacılığı sergilediği sonucuna varılmıştır. Bazı çalışmalarda ise benlik değeri düşük olan katılımcıların, yüksek olanlara göre daha çok iç gruplarını kayırdıkları bulgusuna ulaşılmıştır (örn., Platow, Hoar, Reid, Harley ve Morrison, 1997). Bu farklı sonucu açıklamak üzere ileri sürülen nedenlerden en yaygın olanı ise, söz konusu araştırmalarda Sosyal Kimlik Kuramı'nın öne sürdüğü ölçülmesi gereken benlik değeri ile ölçülen benlik değeri

türünün farklı olmasıdır (Aberson ve ark., 2000; Rubin ve Hewstone, 1998). Sonuçta benlik değeri yüksek olan bireylerin, düşük olanlara göre iç grup kayırmacılığı eğilimlerinin daha fazla olduğunu ortaya koyan çalışma sayısı çok daha fazla miktardadır (Kessler ve Mummenday, 2008; Rubin ve Hewstone, 1998).

1.2.3. İç Grup Yanlılığını Açıklayan Diğer Kuramlar

İç grup yanlılığı eğilimini açıklamaya yönelik, bireysel farklılık temelli görüşler ve gruplar arası ilişki temelli görüşler içinde değerlendirilemeyecek ancak bu eğilimi açıklamak üzere farklı güdü kaynaklarına vurgu yapan Optimal Ayrışma Kuramı ve Dehşet Yönetimi Kuramı, gruplar arası davranışlara açıklama getiren diğer iki kuramlardır.

1.2.3.1. Optimal Ayrışma Kuramı

Brewer'in (1991) öne sürdüğü Optimal Ayrışma Kuramı, sosyal kimliklerin oluşma sürecindeki iki ihtiyaç kaynağına dikkat çekmektedir. Bir gruba ait olma ve diğerlerinden farklılaşma olan bu ihtiyaçlar, temelde birbirinin zıttı olup, birinin gerçekleştirilmesi diğerinin gerçekleşmesini engellemeyi içermektedir. Grup üye sayısının çok sayıda oluşu yani grup kapsayıcılığının yüksek seviyelerde oluşu, ait olma ihtiyacının az, ancak farklılaşma ihtiyacının yüksek düzeyde uyarılmasına yol açmaktadır. Çok düşük seviyeledeki grup kapsayıcılığı ise farklılaşma ihtiyacının az uyarılmasına, ait olma ihtiyacının ise çok uyarılmasına neden olmaktadır (Pickett, Silver ve Brewer, 2002). Kurama göre bireyler, bu iki temel ihtiyaç arasında denge kurulmasına yönelik nitelikleri taşıyan gruplara üye olmayı, dolayısıyla uygun düzeyde benimseme ve uygun düzeyde ayrışma sağlayan sosyal kimlikler edinmeyi tercih etmektedir.

Gruplar arası davranışlara etkisi açısından, farklılaşma ihtiyacının uyarılması bireyleri, grup içi benzerlikleri azaltmaya ve gruplar arası farklılıkları arttıran stereotipik algılarını harekete geçirmeye yöneltirken, ait olma ihtiyacının uyarılması grup içi benzerlikleri güçlendiren yanıtlara yöneltmektedir (Pickett ve ark., 2002). Bu yanıtlar uyarılan ihtiyaçların tatmin edilip denge kurulmasını sağlamaktadır. Kurama göre iç grup yanlılığı eğilimi de söz konusu dengenin sağlanması açısından işlevsel bir nitelik taşımaktadır.

1.2.3.2. Dehşet Yönetimi Kuramı

Dehşet Yönetimi Kuramı (Greenberg, Solomon ve Pyszczynski, 1997), sosyal davranışların oluşmasında rol alan güdüleciyi faktörün, ölüm farkındalığı duygusu olduğunu ileri sürer.

İnsanların evrimsel süreçte geliştirdikleri bilişsel yetenekler, çevreye uyum ve hayatta kalmaya dair kazanımlar sağlarken diğer taraftan ölümlülüklerine ilişkin farkındalık düzeylerinin artmasını da sağlamaktadır. Ölümün kaçınılmaz bir sonuç olduğu kavrayışı, insanlarda korkuya neden olarak bir dehşet duygusu yaratmaktadır. Korku ve dehşet duyguları, insanları çeşitli korunma stratejileri geliştirerek ölümün yarattığı anksiyeti kontrol altına almaya yöneltmektedir (Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt ve Schimel, 2004). Söz konusu korunma stratejileri bilinçli ve bilinçdışı düzeyde oluşturulur. Ölümle ilgili düşüncelerin bilinçten uzaklaştırılmasına yönelik korunma biçimleri, bilinçli çabalara işaret ederken, kültürel dünya görüşü ve benlik değerine yönelik çabalar ise bilinçdışı savunma stratejilerini oluşturmaktadır (Greenberg, Arndt, Simon, Pyszczynski ve Solomon, 2000). Bu noktada, Dehşet Yönetimi Kuramı, psikolojik süreçler açısından, kültürel dünya görüşünü ve benlik değerini koruma boyutlarını içeren bilinçdışı başatma çabalarına odaklanmaktadır.

Kültürel dünya görüşü, bireylerin varlıklarının düzenli ve anlamlı olmasını sağlayan ortak bir gerçeklik algısı sunmaktadır (Pyszczynski ve ark., 2004). Bu ortak gerçeklik algısı ölüme ilişkin anlamlandırmaları da içermektedir. Kültürün sunmuş olduğu değerler ekseninde oluşturulan bir yaşam biçimi, ölüme ilişkin dehşet duygularının azaltılmasında ve bir bakıma ölümü de anlamlandırarak ölümsüzlüğe ulaşmanın bir yolunu sunmaktadır. Kurama göre ölüm anksiyetesinin kontrol altına alınmasını sağlamada etkili olan diğer boyut, benlik değerinin arttırılmasıdır. Bireylerin dünya görüşlerine uygun tutum ve davranışları benlik değerlerinin artmasını sağlamaktadır (Greenberg, Solomon ve Arndt, 2008).

Dehşet Yönetimi Kuramına göre bireyler, değer ve inançlarıyla farklılık gösteren yapıları, kendi kültürel dünya görüşlerini ve benlik değerini korumaya yönelik bir tehdit olarak görmektedir. Bu nedenle kendilerine benzemeyen grupları aşağılayarak, iç gruplarını yüceltmeye yönelmektedirler (Castano, Yzerbyt, Paladino ve Sacchi, 2002). Diğer bir ifadeyle kurama göre kültürel dünya görüşü ve benlik değerini koruma

boyutlarını içeren bilinçdışı başetme çabaları, ölüme dair dehşet duygusunun kontrolünü sağlarken, bireyleri iç gruplarına olumlu, dış gruplara karşı ise olumsuz tutumlara yönelterek iç grup yanlılığı eğilimini ortaya çıkarmaktadır.

1.3. İç Grup Yanlılığını Etkileyen Değişkenler

Grup üyesi kimliği ile etkileşime girilmeleri durumunda bireylerin iç grup yanlılığı sergilemeleri yaygın görülen bir olgu olmakla birlikte, yapılan araştırmalar bu yanlılığın sergilenme olasılık ve düzeyini belirleyen birçok değişken olduğunu ortaya koymuştur. Gruba ya da grup kimliğine yönelik bir dış tehdidin bulunması (örn., Perry ve ark., 2018), ortamsal koşulların grup kimliğini belirgin hale getirmesi (örn., Kessler ve Mummendey, 2008), benlik değeri (Verkuyten, 2007a), kolektif benlik değeri (örn., Houston ve Andreopoulou, 2003) iç grup yanlılığının görülme olasılığını arttırdığı ya da azalttığı saptanan değişkenlerden bazılarıdır. Bu değişkenlerin yanı sıra, etnik özdeşim düzeyi, dini özdeşim düzeyi ve bazı demografik değişkenlerin de iç grup yanlılığı ile ilgili olabileceğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmada temel değişkenleri olmaları nedeniyle, iç grupla özdeşim düzeyi, etnik özdeşim düzeyi, dini özdeşim düzeyi ve demografik değişkenler ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkiler ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

1.3.1. İç Grupla Özdeşim Düzeyi

Bireylerin, kendilerine ve gruplara yönelik duygu ve değerlendirmelerini biçimlendiren önemli etmenlerden biri, iç grupla kurulan özdeşim düzeyidir. İç grupla özdeşleşme, bireyin kendisini grup özellikleriyle bütünleştirerek tanımlaması anlamını taşımaktadır. İç ve dış gruba ilişkin algılar, duygu, tutum ve davranışlar, özdeşim kurulan grubun sunmuş olduğu prototipler etrafında şekillenir (Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner ve Moffitt, 2007). Dolayısıyla iç grupla özdeşim düzeyi, iç grup yanlılığı eğiliminin sergilenmesini etkileyen bir değişken olup aynı zamanda iç grup yanlılığını tetikleyen diğer değişkenlerle ilişkisi nedeniyle, bu eğilimin ne derecede sergileneceğinin belirlenmesinde düzenleyici değişken niteliğindedir.

Bireyler, kendilerine yönelik bildirimlerde ne kadar fazla grup özellikleriyle tanımlamalardan yola çıkarlarsa, bu durum tanımladıkları bağlama yönelik, ilgili iç gruplarıyla özdeşleşme düzeyinin, o kadar yüksek olduğunu göstermektedir (Tajfel ve

Turner, 1986). Çalışmalar, çoğunlukla iç grupla özdeşleşme düzeyinin, iç grup yanlılığı eğilimiyle paralel bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada, özdeşim düzeyi arttıkça, iç grup kayırmacılığı ve dış grup ayrımcılığı davranışları da artmaktadır (örn., Aberson ve Howanski, 2002; Morrison ve Ybarra, 2008).

Bireylerin kendilerini, iç grup özellikleriyle tanımlama düzeyleri üzerinde etkili olan, gruplar arası karşılaştırma nitelikleri (örn., statü algısı), bireysel duygular ve dış grup tehdidi gibi unsurlar iç grupla özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkiyi güçlendiren bağlamlar olarak değerlendirilebilir.

Gruplar arası karşılaştırmanın nitelikleri açısından, statü algısı ve özdeşim düzeyi ilişkisine yönelik bazı çalışmalar, bireylerin, düşük statüdeki gruplarla düşük düzeyde özdeşim kurduğunu, grubun statüsünün yüksek olmasının, özdeşim düzeyini de olumlu etkilediğini göstermektedir (Doosje ve ark., 2002). Diğer taraftan, iç gruba yönelik, düşük bir statü algısında, özdeşim düzeyi artırılarak dezavantajlı durum savuşturulmaya çalışılır (Jetten ve ark., 2001). Hartmann ve Tanis (2013) tarafından yapılan araştırmaya göre, iç grup statüsünü düşük algılayan ve grupla özdeşleşme düzeyleri yüksek olan bireylerin daha fazla iç grup yanlılığı eğilimi gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Bireysel duygular ve dış grup tehdidini ele alan araştırma bulguları ise, memnuniyet, kaygı, korku, kıskançlık, suçluluk gibi duyguların özdeşim düzeyi üzerindeki etkisine dikkat çekerken, ayrıca dış grup tarafından bir tehdit algısının bireylerin grupla özdeşleşme düzeyini dolayısıyla sergilenen iç grup yanlılığını arttırdığını ortaya koymaktadır (örn., Islam ve Hewstone, 1993; McCauley, Plummer, Moskalenko ve Mordkoff, 2001).

İç gruba yönelik tehdit algısı, grupla özdeşleşme düzeyini ve iç grup yanlılığını arttırmanın yanı sıra ayrıca, iç gruplarıyla yüksek özdeşim kurmuş bireylerin bu durumda daha fazla yanlılık sergilemesine yol açan bir unsur niteliğindedir. Örneğin Branscombe ve Wann (1994) tarafından yapılan çalışma bulguları bu yöndedir. Söz konusu araştırmada ikiye ayrılan Amerikalı katılımcıların bir kısmına, Rocky IV filminde yer alan, Rus boksörün Amerikalı ilk boksörü yendiği 6 dk.lık sahne, diğer kısmına Amerikalı film kahramanı boksörün, rus boksörü yendiği 6 dk.lık sahne izletilmiştir. Amerika kimlikleriyle özdeşleşme düzeyi yüksek olan ve Rus boksörün Amerikalı boksörü

yendiği sahneyi izleyen katılımcılar, iç gruplarına yönelik bir tehdit algısı doğrultusunda, dış grup olan Ruslara karşı aşağılama eğilimi sergilemişlerdir. Şiddet içeriği bakımından aynı nitelikte olan, diğer sahneyi izleyen katılımcılarda ise aşağılama eğilimi görülmemiştir.

İç grupla özdeşim düzeyi, bireyin grupla olan benzerlik algılarına dayanır. Özdeşleşme, inanç benzerliği ekseninde yapıldığında, araştırmalar dini grup üyelerinin temelde bir iç grup yanlılığı eğilimine sahip oldukları ancak, iç grupla özdeşleşme düzeyi yüksek olanların, özdeşleşme düzeyi düşük olanlara göre daha fazla iç grup yanlılığı sergilediğini ortaya koymaktadır. İnançlara dayalı benzerlik algısı, iç ve dış grup kıyasıyla elde edildiği gibi, bazı koşullarda bireyler, kişisel inançlarıyla iç grubunun inançlarını karşılaştırarak benzerliklerin örtüşüp örtüşmediğine dair sonuçlara varır. Bu karşılaştırma sonuçları özdeşleşme düzeyini belirlemekle birlikte iç grubu kayırma davranışlarını etkileyebilmektedir. Örneğin Hawkins ve Nosek'in (2012) yaptığı çalışmada, bireylerin iç gruplarıyla, kişisel inançlarının yanlış hizalandığını fark etmesinin iç grup kayırmacılık davranışlarını farklılaştırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada, bir hayır kurumu para tahsis görevinin parçası olarak Hıristiyan ve dindar olmayan katılımcılardan, dini bir hayır kurumuna ve laik bir hayır kurumuna para bağışlamaları istenmiştir. Genel olarak, dış grup oldukları için din dışı katılımcıların dini hayır kurumuna daha az para verdikleri görülmüştür. Bu bulgu genel grup kimliği ile dış grup karşılaştırıldığında, dış grup açısından beklenen bir sonucu ortaya koymaktadır. Ancak çalışmanın odağında yer alan, iç grup testine yönelik sonuçlarda ise, Hıristiyanların bir kısmı para tahsisi için dini hayır kurumlarını tercih ederken bir kısmı ise laik hayır kurumlarından yana bir iç grup yanlılığı sergilemişlerdir. Genel grup kimliğinin, kişisel inançlar ekseninde karşılaştırılması, muhafazakar Hıristiyanları dini hayır kurumu ile özdeşleşmeye yönettirken, liberal Hıristiyanlar laik bir hayır kurumuyla özdeşleşmeye yönelmişlerdir. Kişisel inançların, iç grup inancıyla örtüşmemesi, aynı iç grupta olan bireylerin, farklı yapılarla özdeşleşmelerine yol açarak iç grup yanlılığı tercihlerini değiştirmektedir.

Cairns, Kenworthy, Campbell ve Hewstone (2006)'ın çalışmasında ise Protestan katılımcılarda, Katolik katılımcılara oranla daha fazla iç grup yanlılığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla grupla sağlanan özdeşleşme inançlara dayalı oluşturulduğunda, iç grup kayırmacılığı davranış yönelimi ve düzeyi, dini grup üyeliklerinin niteliklerine ve dini iç grup benzerlik kıyası sonuçlarına göre değişiklik göstermektedir. Özdeşleşme etnik kimlik benzerliğine dayalı oluşturulduğunda benzer sonuçlara ulaşılmış, yüksek özdeşim düzeyinin

iç grup yanlılığı eğilimini arttırdığı saptanmıştır. Hunter, ve ark., (2007) araştırmalarında, özdeşleşme düzeyini arttıran yüksek tehdit koşulu oluşturmuş ve Yeni Zelandalı katılımcıların iç gruplarına, Avustralyalı dış gruba göre çok daha fazla kaynak (puan) tahsis ettiği gözlemlenmiştir. Tüm bu araştırmaların yanında Verkuyten (2007b) tarafından elde edilen bulgular ise iç grup yanlılığının özdeşim düzeyinden bağımsız olarak sergilendiğini bu iki değişkenin ilişkisi olmadığını ortaya koymakla birlikte, yüksek özdeşim düzeyinin iç grubu olumlu değerlendirmelere yönelterek yanlılığın sergilenmesine temel oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Grupla özdeşleşme düzeyinin yüksek olması çoğunlukla iç grup lehine davranışlarla sonuçlansa da, Marques, Yzerbyt ve Leyens'e (1988) göre iç grubun imajını korumaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilen "Kara Koyun Etkisi"ne neden olabilmektedir. Bu etki grup için değerli, önem derecesi yüksek normları ihlal eden, grubun özellikleriyle uyuşmayan davranışlarda bulunan ve grup üyelerinin özelliklerini taşımayan iç grup üyesinin, benzer özellik ve davranışları olan bir dış grup üyesine nazaran daha olumsuz değerlendirilmesine işaret eder. Çeşitli çalışmalarda söz konusu etkinin görüldüğü saptanmıştır (örn., Castano, Paladino, Coull ve Yzerbyt, 2002; Pinto, Marques, Levine ve Abrams, 2010; Rullo, Presaghi ve Livi, 2015). Kara koyun etkisinin, grup özdeşimi yüksek olan bireylerde, özellikle grubun ahlaki değerlerinin ihlaline ve sosyal kimliklerine yönelik bir tehdit algısına yol açtığından, bu tehditle başa çıkmada grubu koruma adına sergiledikleri stratejik bir yaklaşım niteliğinde değerlendirilebilir.

1.3.1.1. Dini Özdeşim

Bireylerin yaşam biçimlerini şekillendiren, tutum ve davranışlarına yön veren inanç sistemleri gruplar arası davranışların oluşumunda da incelenen bir değişken niteliğindedir. Dini kimlik, sosyal yaşama ilişkin politika, adalet gibi birçok alana güçlü şekilde etki eden bir kimliktir (Setiawan, De Jon, Scheepers ve Sterkens, 2019). Bu nedenle bireyler genellikle, kendilerini belirli bir dini grupla anlamlı bir biçimde tanımlar ve kendi gruplarını ilgili dış gruplara göre daha olumlu değerlendirirler (Spears, 2011).

Dini grubu kayırma, belirli bir inanç kümesinin onaylanmasını içermesi nedeniyle özdeşleşmekten daha fazla olguyu kapsamaktadır (Hawkins ve Nosek, 2012). Yapılan araştırmalar, dini bir grup üyeliğinin özdeşim düzeyinden bağımsız bir iç grup yanlılığını beraberinde getirdiğini ortaya koyarken (örn., Verkuyten, 2007b), dini

özdeşimi yüksek olan katılımcılarda daha fazla iç grup yanlılığı görüldüğü yönündedir (örn., Cairns ve ark., 2006; Galen, Williams ve Ver Wey,2014).

Dini gruplardaki farklı inanç kümeleri, iç grupla özdeşleşme düzeyini etkileyen ve dış grubu ayırıştırma biçimlerini belirleyen birtakım olguları da içermektedir. Örneğin Setiawan ve ark. (2019), din grubu üyeliğinin sunduğu sosyal kimlik doğrultusunda iç ve dış grubu ayırıştırma biçimlerini karşılaştırılmıştır. Endonezya takımadalarında Müslüman ve Hıristiyan toplam 2026 katılımcıyla yürütülen çalışmada, Müslümanların dinler arası çatışmaları ve şiddetli protestoları desteklemeye daha yatkın olduğu görülmüştür. Çalışma aynı zamanda farklı dini grup kimliklerinin, üyelerin kişisel kimliğiyle örtüşerek özdeşleşme bağlamında farklı boyutlar sunduğunu, bu durumun iç ve dış gruba yönelik davranışları düzenlemedeki etkisine dikkat çekmektedir.

Dunkel ve Dutton (2016), tarafından yapılan araştırma da benzer şekilde dini grup farklılıklarına bağlı olarak iç grup yanlılığı düzeylerinin de farklılaştığı görülmektedir. Araştırmada yer alan Babtist, Katolik, Yahudi ve Metodistlerden oluşan dört dini grubun her biri kendi iç gruplarına yönelik olumlu bir yanlılık sergilemişlerdir. Ancak, Babtistler dini tutum düzeyi ve sergiledikleri iç grup yanlılığı eğilimi bakımından diğer üç gruptan daha yüksek puan almıştır. Diğer yandan Babtistler ve Yahudiler, Katoliklerden daha fazla iç grup yanlılığı sergilemiş, ayrıca Yahudilerin dini tutum puanı diğer gruplardan daha düşük düzeyde olmasına karşın, iç grup yanlılığı düzeyi Katoliklerden ve Metodistlerden daha fazla olarak saptanmıştır.

İnanç kümelerindeki farklı yaklaşımların dışında, dini kimlikle özdeşleşme düzeyini ve iç grup yanlılığını etkileyebilecek diğer bir olgu ise, dini kimliğin daha geniş bir sosyal bağlam içindeki yaygınlığı, yani payı olduğu görülmektedir. Verkuyten ve Thijs, (2009), tarafından Hıristiyan, Müslüman ve dindar olmayan ergenlerle Hollanda'da yapılan çalışmada, Müslümanların iç gruplarıyla daha yüksek özdeşim düzeyine sahip oldukları ve Hıristiyan, Yahudi ve inançsızlara karşı çok daha olumsuz duygular geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, içinde bulunulan sosyal bağlamdan ayırıcı bir özellik olarak dini kimliğin öne çıkmasının, özdeşleşme düzeyini yükselttiğini ve sosyal bağlamdaki geniş grubun, azınlık gruplar için bir tehdit niteliği taşıyıp özdeşleşme düzeyini arttırdığına dikkat çekmektedir.

Dini kimlik, birçok olguyla ilişkisi bakımından, bağış yapma, yardımlaşma gibi olumlu sosyal davranışların her zaman iç gruba yönlendirilmediği, dış grubun ayrıştırılmadığı davranışların da gerçekleşebileceği bir bağlam sunmaktadır. Diğer bir ifadeyle dini özdeşim bazı koşullarda ne iç grup kayırmacılığı ne de dış grup ayrımcılığına bir zemin oluşturmamaktadır. Daha önce sözü edilen Hawkins ve Nosek'in (2012) çalışmasında elde edilen bulgulardan birisi de Hıristiyan katılımcıların bir kısmının, Hıristiyan bir hayır kurumuna bağış yapmada tercih etmediklerinin görülmesidir. Batara, Franco, Quiachon ve Sembrero (2016) tarafından yapılan çalışmada ise, harekete geçirilen dini düşüncelerin iç ve dış grup ayırt etmeksizin yardımlaşma davranışını arttırdığı bulunmuştur. Preston ve Ritter (2013) göre bu durum, din ve tanrı kavramlarının yarattığı etkiye göre şekillenmektedir. Söz konusu bu çalışmada, din pirimerlerinin iç gruba yönelik, tanrı kavramının ise dış grup üyelerine yönelik prososyal endişeleri harekete geçirdiği savı araştırılmıştır. Bulgular, dini düşüncenin iç grup üyelerine karşı toplulukçuluk yaklaşımını arttırdığı, oysa tanrı düşüncesinin grupları birleştirdiği ve iç grup üyelerinin ahlaki gösterim kaygılarıyla dış grup üyelerine yönelik olumlu sosyal davranışlarında artış sergilediği yönündedir. Dolayısıyla din ve tanrı kavramları gruplar arası davranışta farklı ilişkileri harekete geçiren kavramlardır.

1.3.1.2. Etnik Özdeşim

İç grup yanlılığı ile ilişkisi bakımından ele alınan önemli değişkenlerden biri de etnik kimlikle kurulan özdeşim düzeyidir. Etnik kimlik, kültürel bir kimliği ifade etmesi bakımından, herhangi bir kültüre ait değer ve yargıları ayrıca inançları da içeren bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Rothe, Eugenio, Andres ve Diana, 2011). Etnik kimlik, ortak kültürel değerlere işaret ettiğinden soy, dil, din gibi unsurlarla da bir bakıma ilişkilidir. Bu noktada Verkuyten'e (2007b) göre etnik kimlik, dini kimliği de kapsayıcı bir rodedir. Dolayısıyla grup kültürlerinin karşılaştırılması dini kimliklere ilişkin bilgilerin saptanmasını da sağlamaktadır.

Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin kimlik algısının, kendisini ve toplumdaki diğerlerini iç ve dış grup algısı temelinde kategorize ettiğini ileri sürer. Toplumdaki farklı değer ve yaşam biçimlerini içeren farklı kültürler de bu grupların tanımlanmasında ve nitelendirilmesinde önemli bir rodedir. Bu açıdan bireylerin etnik kimliklerine dair algıları iç ve dış grupları tanımlamalarında oldukça etkili bir konumdadır.

Etnik kimlikle özdeşim düzeyi ve iç grup yanlılığı ilişkisini ele alan çalışmalar genel olarak bu iki değişken arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bireyler, kendi milliyetlerinden olanlara farklı milliyetten olanlara göre daha fazla yardım etmektedir (Levine ve Thompson, 2004). Örneğin yukarıda detaylı olarak ele alınan Distelhorst ve Hou (2014) tarafından yapılan çalışma aynı zamanda etnik kimlik algıları ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkiye de dikkat çekmektedir. Kamu görevlileri etnik kimlik olarak kendisini farklı tanımlayan bireylere daha az hizmet unsurlarını yönlendirmişlerdir.

Araştırmalar, bir dış grup tehdidi koşulunun, etnik kimlikle özdeşleşme düzeyini yükselterek iç grup yanlılığını arttırdığı, diğer yandan etnik kimlikle özdeşim düzeyinin yüksek olmasının tehdit algısına karşı dış grup ayrımcılığına zemin oluşturduğu yönündedir. Hunter ve ark.'nın (2007), çalışması bu bulguları destekler niteliktedir. Herhangi bir dış grup tehdit koşulunun olmadığı durumda katılımcılar iç grubu kayırcı davranışlar sergilememiştir. Benzer şekilde, Branscombe ve Wann (1994) tarafından yapılan çalışma sonuçları ise, bir dış grup tehdit algısında, Amerika kimliği ile etnik özdeşim düzeyleri yüksek olan katılımcıların, belirgin şekilde dış grup ayrımcılığı yaptığını ortaya koymaktadır.

Toplumsal grupların oluşmasında önemli dinamikleri ve ortak kültür unsurlarını barındıran etnik kimlik, iç grup yanlılığı eğilimi ile ilişkisi bakımından günümüzde hala çalışılmakta olan önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.2. Demografik Değişkenler

Demografik değişkenler, gruplar arası davranışların oluşmasında etkisinin olup olmadığı incelenen diğer parametrelerdendir. Bu parametrelerden birisi de cinsiyettir. Cinsiyet bireylerin doğuşla kazandıkları, biyolojik ve aynı zamanda kültürel olguları içeren demografik bir kategorizasyon biçimidir. Her kültür cinsiyete ilişkin kategorizasyonlara dair, iç ve dış grup algısını belirleyici ve cinsiyet gruplarının toplumdaki statüsüne yönelik stereotipler sunmaktadır. Bu doğrultuda cinsiyet, gruplar arası etkileşimlerde iç grup yanlılığı eğiliminin sergilenmesinde rol alan bir değişken özelliğindedir.

Cinsiyet farklılıkları ve iç grup yanlılığı ilişkisini içeren araştırmalarda, genel olarak her iki cinsin de kendi iç gruplarını, diğer cinsiyet grubundan daha olumlu algıladıkları belirlenmiştir. İç grup yanlılığı düzeyinin kadın ve erkek cinsiyetine bağlı olarak değişip değişmediğinin belirlenmesine yönelik çalışmalar ise, kadın cinsiyetinde iç grup yanlılığı eğiliminin daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (örn., Graves ve Powel, 1996; Lindeman, 1997).

Bal (2018) tarafından yapılan, kadınların cinsiyete dayalı iç grup yanlılığı sergileyip sergilemediklerinin incelendiği çalışma bulguları da genel bulguları destekler niteliktedir. Araştırmada kadınların, hemcinslerini sosyal ahlaki yönden daha olumlu algıladıkları erkekleri ise olumsuz değerlendirdikleri saptanmıştır. Dolayısıyla kadınların cinsiyete dayalı bir iç grup yanlılığına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Rudman ve Goodwin (2004) tarafından yürütülen dört aşamalı çalışmada ise kadın ve erkeklerin kendi cinsiyet gruplarına yönelik otomatik olarak gösterdikleri, örtük iç grup yanlılıkları incelenmiştir. Araştırma sonucunda kadınlardaki otomatik iç grup yanlılığının, erkeklere göre çok daha güçlü olduğu belirlenmiştir.

Kadın cinsiyet grubunda, iç grup yanlılığı eğiliminin daha güçlü olduğu bulgusunun, yaş kategorizasyonu ile ilişkisini ele alan Yee ve Brown (1994), 3 ve 9 yaş aralığında toplam 128 erkek ve kızdan oluşan çocuklarla yaptığı çalışmada, kız çocukların erkek çocuklar hakkında daha çok olumsuz yorumlar yaptığı ve kız çocukların iç grup yanlılığını eğilimini erkek çocuklardan daha fazla sergilediği görülmüştür. Bu çalışma ayrıca her iki cinsiyet grubunda da yaş farkı olmaksızın iç grup yanlılığının sergilenebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırmalar, iç grup yanlılığı eğiliminin, cinsiyetle ilişkisini gösterirken, demografik değişkenlerden yaş ve eğitim düzeyiyle ilişkili bir iç grup yanlılığı bulgusu genel olarak görülmemektedir.

1.4. Kaynak Paylaşımına İlişkin Adalet Algısında İç Grup Yanlılığının Etkisi

Gruplararası etkileşimlerde, iç grup kayırmacılığının gözlemlenebileceği alanlardan birisi de grupların kaynak paylaşımına ilişkin yaklaşımlarıdır. Kaynak, somut veya soyut bir varlığa işaret eden, elde edimiyle yarar sağlayan her türlü değeri

içermektedir. Bu bağlamda, para, puan, çeşitli hak veya hizmetler vb. kaynak niteliği taşıyabilmektedir. Kaynak, değerle ilişkili bir nitelik taşıdığından, gruplar arası karşılaştırma boyutlarında ve grup statü algısında belirleyici bir roldedir.

Kaynak paylaşımı ve iç grup yanlılığı ilişkisini ele alan çalışmalarda, bir kaynak tahsisi söz konusu olduğunda, bireylerin genellikle iç gruplarının lehine bir pay etme davranışında buldukları gözlemlenmektedir. Bu nedenle günümüze kadar yapılan bir çok çalışma, soyut ya da somut değerlerin iç ve dış gruba paylaşımında, bireylerin iç grup yanlılığı sergilendiğini ortaya koymaktadır (örn., Tajfel ve ark., 1971; Hogg ve Turner, 1985; Oakes ve Turner, 1980).

Bazı araştırmalar, iç grup lehine bir kaynak paylaşımının belli koşullarda oluşabileceğine dikkat çekmektedir. Örneğin, iç gruba yönelik bir tehdit algısı dış grup lehine bir paylaşımına yönelmektedir. Hunter ve ark., (2007) tarafından yapılan çalışma, bu bulguları destekler niteliktedir. Araştırmada, Yeni Zelandalı katılımcılar yüksek ve düşük tehdit koşulları ve kontrol grubu olarak üç duruma göre atanmış ve dış grup olarak belirlenen Avustralyalılara ve iç grupları olan Yeni Zelandalılara ilişkin puan tahsis etmeleri istenmiştir. Kontrol grubu iç ve dış gruba eşit puan tahsis ederken, düşük tehdit koşulundaki katılımcılar gruplar arası ayrımcılığa karşı anlamlı olmayan bir eğilimle puanlama yapmışlardır. Yüksek tehdit koşulundaki katılımcıların ise iç gruplarına dış gruba göre daha fazla puan verdikleri görülmüştür. Dolayısıyla iç gruba yönelik tehdit koşulu, özdeşleşme düzeyini arttırmış, katılımcılar iç grup yanlılığı sergilemişler, bununla birlikte benlik değerlerinin arttığı görülmüştür. İç grup lehine kaynak paylaşımı, grubun değeri ve statüsünü arttırarak temelde benlik değeri ve sosyal kimliği oluvmayı sağlamaktadır.

Gruplar arası rekabetçi bağlamlar, iç ve dış grubun normları, gruplar arası kaynak paylaşımını etkileyen diğer faktörlerdendir. McGuire, Manstead ve Rutland (2017), tarafından yaşları 8 ve 16 arasında değişen 229 katılımcıyla yürütülen, iç ve dış grup normlarının, kaynak tahsisine olan etkisine ilişkin araştırmada, dış grupla negatif bir işbirliği normunun iç grup yanlılığını önemli ölçüde arttırdığı görülmüştür. Bunun yanında, dış grupla pozitif bir işbirliği normunun sergilenen iç grup yanlılığını önemli ölçüde azaltmadığı saptanmıştır. Çalışma, ergenlerin gruplar arası kaynak tahsisi yaparken, hem iç grup hem de dış grup normlarını aynı anda dikkate aldıklarını, ancak adil rekabet koşullarını kendi iç grup normlarının lehine çevirmek için gerekçelerini

değiştirdiklerini ve akran normlarının kaynaklar için rekabeti teşvik ettiğini göstermiştir.

Bazı araştırmalar ise bireylerin, sosyal değer yönelimlerinin ve kaynakları paylaşırken hissettikleri duyguların (beklenen duygular), iç ve dış gruba kaynak tahsisini etkilediğine işaret etmektedir. Örneğin, Shore, Rychlowska, van der Schalk, Parkinson ve Manstead (2019), grup üyelerinin adil olmaktan grur duyma ve adil olmamanın yarattığı suçluluk duygusunun ifade edilmesinin kaynak paylaşımını nasıl etkilediğini incelemiştir. Çalışmada, her iki duygu ifadesinin, deneyin sonraki aşamasında dış gruba kaynak tahsisinde eşitlikçi yaklaşımı arttırdığı görülmüştür. Bono, Schalk ve Manstead (2020) tarafından ise, beklenen duyguların ve tahsis davranışlarının, tahsisi alan kişinin etnik kimliğinden etkilenip etkilenmediğini incelemek için, etnik nüfus açısından çeşitliliğe sahip Malezya’da bir çalışma yapılmıştır. Katılımcıların sosyal değer yönelimleri ölçülerek, kaynakları eşit veya eşit olmayan şekilde paylaşırlarsa nasıl hissedecekleri (örn., grur, suçluluk) derecelendirilmiştir. Daha sonra katılımcılar, ekonomik bir oyunda bir iç grup ve dış grup üyesi arasında tahsisler yapmıştır. Bulgularda, beklenen duygu ve tahsis davranışlarında iç grup kayırmacılığı görülmemiştir. Söz konusu bu sonuçlara, sosyal istenilirlik endişelerinin veya ağırlıklı olarak etnik kimlik çeşitliliğinin etkileşimiyle gelişen, sosyal liberal tutumlara sahip nüfusun etkili olabileceği öne sürülmüş ve yine de beklenen duyguların kaynak tahsisi kararlarında kilit bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

Bireylerin, kaynak dağıtımında iç grup ve dış gruba eşit pay etme davranışı, evrensel ahlak ilkelerinin göz önünde bulundurulup, görece adil davranma çabalarının bir sonucu olarak düşünülebilir. Diğer bir ifadeyle eşit pay etme davranışına, bireylerin değer yargılarının yanında adalet konusundaki hassasiyetleri de eşlik eder (Platow ve ark. 1997). Çoksan (2019) tarafından yapılan çalışma sonuçları bu bulguları destekler niteliktedir. Araştırmada Türk ve Kürt katılımcılardan, toplumsal bir kargaşa durumunda belli bir kaynağı iç ve dış gruplarına paylaşmalarını istenmiş ve yapılan tahsisin nedenleri incelenmiştir. Kendi gruplarına daha fazla kaynak ayıran katılımcılar; iç grubu olumlama, dış grubu olumsuzlama, benzerlik ve ihtiyaç olmak üzere iç grup yanlılıklarına dört neden atfetmişlerdir. Araştırmanın büyük çoğunluğunu oluşturan katılımcılar ise iç grup yanlılığı sergilemeyip iç ve dış gruplara eşit kaynak pay etmişler ve bunu; eşitlik ve adalet, eşit ihtiyaç, grupları yeniden kategorilemek, insan olmak ve çatışmadan kaçınmak olmak üzere ayrımcılığa karşı beş nedene atfetmişlerdir. Kaynağı eşit tahsis eden bu

katılımcıların çok büyük bir kısmı dini kimliklerini Müslüman olarak belirtmişlerdir. Araştırma bulguları, evrensel ahlak ilkelerinin dikkate alınmasının iç grup yanlılığını engellediğine, eşit paylaşıma yönelttiğine, dış grupla çatışmanın ise iç grup yanlılığını meşru kılarak iç gruplara daha fazla kaynak tahsis etmeye yönlendirdiğine işaret etmektedir (Çoksan, 2019).

Diğer yandan, evrensel ahlak ilkelerini ihlal eden bir kaynak paylaşımının varlığı, iç grup yanlılığı eğilimini arttırabilmektedir. Örneğin, Perry ve ark., (2018) tarafından etnik kökenleri farklı Yeni Zelandalılarla yapılan çalışmada katılımcıların, iç ve dış gruba ilişkin farklı hak ve imkanlar veren politikaları değerlendirmeleri istenmiştir. Söz konusu çalışma, gruplar arasında kaynakların eşit dağıtılmadığı, paylaşımın adil olmadığı durumların da iç grup kayırmacılığını tetiklediğini ve bu eğilimin daha fazla sergilenmesine neden olduğunu göstermiştir.

Gruplar arası etkileşimlerde, fazla kaynağa sahip olma grubun değer arttırımıyla ilişkilidir. Bu değer arttırımı iç grup üyelerince, görece adil olup, dış gruptan daha avantajlı bir konum elde etmeye ya da dış grupla konum eşitlemeye yönelik girişimlerdir. Diğer bir ifadeyle iç grup lehine bir kaynak tahsisi, görece olarak grubun konumunu yükseltip gücünü, saygınlığını yani statüsünü arttıran bir niteliğe sahiptir.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bireylerin, gruplar arası süreçlerdeki davranışlarını grup kimliği temelinde biçimlendirmesi sonucunda gözlemlenen iç grup yanlılığı eğilimi, benlik değerinin olumlanmasını sağlamakta ancak dış gruplara karşı olumsuz tutum ve davranışlara da zemin hazırlamaktadır. Gruplar arası bağlantı alanlarının genişlemesi, bireylerin kaçınılmaz olarak büyük ölçekli iç grupları ve bu bağlamdaki dış gruplarıyla etkileşim noktalarının da artmasına neden olmaktadır. İnanç kümelerini kapsayan “din”, ortak kültürel değerlere işaret eden “etnik köken” söz konusu büyük ölçekli gruplardandır. Grup kimliğiyle etkileşime girme olasılığını arttıran bu alanların nitelikleri ve etkileşimin gerçekleştiği bağlam iç grup yanlılığı eğiliminin ne düzeyde sergileneceğinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Dini ve etnik kimlikle oluşturulan grupların, doğrudan değer arttırımıyla ilişkili kaynak paylaşımına dayalı etkileşimleri sıklıkla rastlanan ve iç grup yanlılığı eğiliminin

farklı düzeylerde gözlemlendiği durumlardan biridir. Yapılan araştırmalar çoğunlukla, kaynak tahsisinin iç grup lehine sonuçlandığını ortaya koysa da iç ve dış gruba eşitlikçi yaklaşımların görüldüğü çalışmalar da bulunmaktadır (örn., Bono ve ark., 2020; Çoksan, 2019; Shore ve ark., 2019). İç ve dış gruba kaynak paylaşmada, iç grupla özdeşleşme düzeyinin önemli bir değişken olduğu görülmektedir. Ancak, dini kimlik ve etnik kimlikle girilen grup etkileşimlerinde bir kaynak tahsisi söz konusu olduğunda, özdeşleşme düzeyinin yanında, inanç ve kültürel değerlerin nitelikleri ya da bir tehdit algısı, görece adil pay etme davranışını değiştirmektedir. Dolayısıyla çalışmalar, iç ve dış gruba kaynak tahsisi durumunda gözlemlenen iç grup yanlılığı eğiliminde çelişkili sonuçlara işaret etmektedir.

Gruplar arasında, kaynak paylaşımının iç grup lehine sonuçlanması veya iç ve dış gruba eşit bir pay etme davranışı, toplumsal hatta toplumlar arası olumlu ya da olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, son yıllarda din ve etnik köken olarak farklı dış gruplarla ve farklı ülkelerdeki dini iç gruplarıyla kaynak paylaşımına dair ilişkileri açısından söz konusu araştırma için oldukça uygun bir yapı barındırmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de iç ve dış grup algısındaki toplumsal uzlaşım alanlarının hangi noktalara evirildiğinin belirlenmesinde bu çalışmanın katkısı olacağı düşünülmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı yürütülen bu çalışmada, dini özdeşim ve etnik özdeşim düzeyi ile bir örgüt tarafından çalışanlarına yönelik kaynak dağıtım kararının adil bulunma derecesi ve kaynak tahsisine yönelik duygusal tepkilerin seviyesi arasında bir ilişki olup olmadığı, varsa bu ilişkinin avantajlı kaynak tahsisi yapılan çalışanın iç grup ya da dış grup üyesi olup olmadığına ayrıca örgütün yurtiçi ve yurtdışı konumuna bağlı olarak değişip değişmediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, katılımcıların ülke içinde ya da ülke dışında faaliyet gösteren bir örgütün bünyesinde çalışan Türk, Suriyeli ve Amerikalı mühendislerin ücretlerine, Türk, Suriyeli ya da Amerikalı mühendislerle avantaj sağlayacak şekilde zam yapmaya karar verdiğine ilişkin kısa bir öykü okumaları sağlanmış ve kendilerinden örgütün aldığı bu karara ne ölçüde katılacaklarını, kararı ne ölçüde adil bulduklarını ve kararın kendilerini ne ölçüde öfkeliendirdiğini ve ne ölçüde mutlu ettiğini 7 basamaklı ölçekler üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

Hipotez 1. Etnik özdeşimi yüksek katılımcılar, kaynak dağıtımının iç grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, dış grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla katılacak, kararı daha adil olarak değerlendirecek, karardan daha fazla mutluluk duyacaktır.

Hipotez 2. Etnik özdeşimi yüksek katılımcılar, kaynak dağıtımının dış grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, iç grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla öfke duyacaktır.

Hipotez 3. Etnik özdeşimi yüksek katılımcılar, örgütün konumundan bağımsız olarak, kaynak dağıtımının iç grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, dış grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla katılacak, kararı daha adil olarak değerlendirecek, karardan daha fazla mutluluk duyacaktır.

Hipotez 4. Etnik özdeşimi yüksek katılımcılar, örgütün yurt içinde konumlandığı durumda, yurt dışında konumlandığı duruma kıyasla dış grup üyesi lehine sonuçlanan kaynak dağıtımına daha fazla öfke duyacaktır.

Hipotez 5. Dini özdeşimi yüksek katılımcılar, kaynak dağıtımının iç grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, dış grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla katılacak, kararı daha adil olarak değerlendirecek, karardan daha fazla mutluluk duyacaktır.

Hipotez 6. Dini özdeşimi yüksek katılımcılar, kaynak dağıtımının dış grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, iç grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla öfke duyacaktır.

Hipotez 7. Dini özdeşimi yüksek katılımcılar, örgütün konumundan bağımsız olarak, kaynak dağıtımının iç grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, dış grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla katılacak, kararı daha adil olarak değerlendirecek, karardan daha fazla mutluluk duyacaktır.

Hipotez 8. Dini özdeşimi yüksek katılımcılar, örgütün yurt içinde konumlandığı durumda, yurt dışında konumlandığı duruma kıyasla dış grup üyesi lehine sonuçlanan kaynak dağıtımına daha fazla öfke duyacaktır.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini Eskişehir ilinde bulunan çeşitli kurum ve küçük işletmelerde çalışan (Belediye, fabrika, eczane, market, otomobil galerisi vb.) ve aktif bir biçimde çalışma hayatında yer almayan ya da emekli, yaşları 18-90 arasında değişen ($X=43.55$; $S=14.70$) 320 gönüllü katılımcı oluşturmuştur. Üç katılımcının ölçekleri eksik doldurması nedeniyle elenmesinin ardından, analizler 160 kadın ve 157 erkek olmak üzere toplam 317 katılımcı ile yürütülmüştür.

2.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenler

Araştırmada, dini özdeşim, etnik özdeşim, örgütün konumu, çalışanın etnik kimliği, cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi olmak üzere 7 bağımsız değişken yer almaktadır. Söz konusu bu değişkenlerden çalışanın etnik kimliği değişkeninin (Türkiyeli-Suriyeli-Amerikalı) üç alt düzeyi, örgütün konumu (Türkiye’de-Türkiye dışında), cinsiyet (kadın-erkek), değişkenlerinin iki alt düzeyi bulunmaktadır. Eğitim düzeyi değişkeni (Lise ve altı-Üniversite ve üstü) iki alt boyutta gruplandırılırken, yaş değişkeni ise 18-90 yaş aralığında incelenmiştir. Bağımlı değişkenler ise katılımcıların, yönetimin kararını adil bulma, karara öfkelenme, karardan mutlu olma ve ayrıca bir kez daha değerlendirme yapmalarını sağlayan, karar alan bir konumda olmaları durumunda karara katılma dereceleridir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada; Türklük Kimliğine Aidiyet Ölçeği, Dini Özdeşim Ölçeği, araştırmacı tarafından yapılandırılan 8 kısa öykü ve bir demografik bilgi formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

2.3.1. Öyküler

Araştırmacı tarafından, bir örgütün yönetim kurulunun çalışanlarına yönelik avantajlı ve dezavantajlı kaynak dağıtımını içeren 8 kısa öykü oluşturulmuştur. Aynı örgütte çalışan sosyal kimlikleri farklı mühendislere, yönetim kurulunun farklı miktarlarda zam yapması ve farklı oranlarda prim alma hakkı tanınması öykülerin genel kurgusunu oluşturmaktadır. Bu noktada öyküler benzerlik taşımakla birlikte, örgütün konumu (ülke içinde ve ülke dışında), çalışanın etnik kimliği (Türkiyeli-Suriyeli-Amerikalı) değişimlenmiş ve çalışanın etnik kimliğine göre belirlenen avantajlı kaynak tahsisi kararı açısından öyküler farklılaştırılmıştır. Katılımcıların her birinin tek bir öykü okumaları (örn., örgüt ülke içinde, en yüksek zam ve prim oranı Suriyeli mühendisler için belirlenmiş ya da örgüt ülke dışında en yüksek zam ve prim oranı Türk mühendisler için belirlenmiş) sağlanarak değerlendirme yapmaları istenmiştir. Söz konusu değerlendirmeler, katılımcılar açısından iç grup üyesi ya da dış grup üyesi lehine sonuçlanan kararın, ne derecede adil bulunduğu ve karara ilişkin duygusal tepkilerin belirlenmesi amacıyla 7 basamaklı ölçekler üzerinden ölçülmüştür. Düşük puanlar katılımcıların, yönetimin kararını adil bulmadıklarını, karara katılmadıklarını, karardan mutlu olmadıklarını gösterirken, karara ilişkin öfke derecesinin belirlendiği soru ters maddeli olup düşük puanlar karara öfke duyulmadığını göstermektedir. (Söz konusu öykü ve bağımlı değişkenlerin ölçümlerine ilişkin soruların yer aldığı formların bir örneği Ek-2'dedir.)

2.3.2. Türklük Kimliğine Aidiyet Ölçeği

Etnik özdeşim ölçeği, Özdemir (2013) tarafından, Cinnirella'nın (1998) Sosyal Kimlik Ölçeği'nin, Türklük kimliğiyle özdeşime uyarlanmasıyla oluşturulmuştur. Sosyal kimlik teorisi temelinde geliştirilen, grupla özdeşleşmeyi ve toplu kimliği ölçen 7 maddelik Sosyal Kimlik Ölçeği, Cinnirella (1998) tarafından İngiliz ve Avrupa kimliklerinin test edilmesinde kullanılmış olup, Özdemir (2013) tarafından ayrıntıları açıklanan faktör analizleri sonucunda varyansın % 71.86 açıklayan ve iç tutarlılık katsayısı .93 olan 7 maddelik 'Türklük Kimliğine Aidiyetlik Ölçeği' şeklinde düzenlenmiştir. Ölçekte, 'Türk toplumuyla güçlü bağlar hissederim', 'Türk toplumunun bir parçası olmak benim için önemlidir' gibi maddeler yer almakta olup, Türk ulusal kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin ölçülmesini sağlamaktadır. Bu araştırmada da kullanılan ölçekte, ilk 6 soruya ait yüksek puanlar

Türk ulusal kimliğiyle daha fazla özdeşleşme veya duygusal ve bilişsel bağ olduğunu gösterirken, 7.soru ise ters maddeli olup, yüksek puanlar Türk ulusal kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. (Ölçeğin bir örneği Ek 3'te verilmiştir.)

2.3.3. Dini Özdeşim Ölçeği

Dini Özdeşim Ölçeği Çoymak (2009) tarafından, Luhtanen ve Crocker'ın (1992) Kolektif Benlik Değeri Ölçeği'ne ait iki boyut ve üç alt ölçeğin dini özdeşim'e uyarlanması ve Phinney ve Ong'un (2007) Çok Gruplu Etnik Kimlik Ölçeği'nin bilişsel boyutuna ait "Kendimi aynı dinden insanların tipik bir örneği olarak görürüm" gibi bazı maddeleri bu ölçeğe eklemesiyle oluşturulmuştur. Oluşturulan ölçeğin faktör analizlerinde, üç ve iki faktörlü yapıyı desteklememesi nedeniyle, 'kolektif benlik değeri' ve 'kişisel benlik değeri' olmak üzere iki alt ölçek ayrıştırılarak, ayrıntıları Çoymak (2009) tarafından açıklanan faktör analizleri sonucunda varyansın %71'ini açıklayan ve iç tutarlık katsayısı .96 olan 9 maddelik "dini kimliğin önemi" ölçeği ortaya çıkarılmıştır. "Dinime aidiyetim kuvvetlidir", "Dini kimliğimden gurur duyarım", "Eğer birisi dinim hakkında kötü bir söz söylese benim hakkımda kötü söz söylemiş demektir" bu dokuz maddeye örnek olarak verilebilir. Bu araştırmada da kullanılan ölçekte, yüksek puanlar katılımcıların dini kimlikleri ile özdeşleşme düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. (Ölçeğin bir örneği Ek 4'te verilmiştir.)

2.3.4. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan demografik bilgi formu katılımcıların, yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına ilişkin verilerin belirlenebilmesi amacıyla düzenlenmiştir. (Formun bir örneği Ek 5'te verilmiştir.)

2.4. İşlem

Araştırmada veri toplama araçlarına ait formlar dengeli bir biçimde sıraları değiştirilerek kombine edilmiş ve en üstte bilgilendirilmiş onam formu yer alacak biçimde zımbalanarak bir araya getirilmiştir. Uygulama öncesi katılımcılara, araştırmanın gönüllük esasına dayandığı belirtilmiş ve ölçeklerle ilgili kısa bir bilgilendirme

yapılmıştır. Veri toplama araçları araştırmacı tarafından, gönüllü katılımcıların yer aldığı ortamlarda yaklaşık 10-15 dakika uygulama süresinde gerçekleştirilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Etnik özdeşim ve dini özdeşimin iç grup yanlılığı ile arasındaki ilişkilerin incelenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bunun yanında örgütün konumu ve bazı demografik değişkenlerin iç grup yanlılığı eğilimiyle ilişkisinin belirlenmesi de amaçlar arasındadır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda, katılımcıların ülke içinde ya da ülke dışında faaliyet gösteren bir örgütün bünyesinde çalışan Türk, Suriyeli ve Amerikalı mühendislerin ücretlerine, Türk, Suriyeli ya da Amerikalı mühendislerle avantaj sağlayacak şekilde zam yapmaya karar verdiğine ilişkin kısa bir öykü okumaları sağlanmış ve kendilerinden, örgütün aldığı bu karara ne ölçüde katılacaklarını, kararı ne ölçüde adil bulduklarını ve kararın kendilerini ne ölçüde öfkeliendirdiğini ve ne ölçüde mutlu ettiğini 7 basamaklı ölçekler üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir.

Bu bölümde söz konusu amaçlar doğrultusunda toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları yer almaktadır. İlgili sonuçlar, etnik özdeşim ve dini özdeşim ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkilere dair bulgular, cinsiyet, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumunun bağımlı değişkenler üzerindeki etkisine ilişkin bulgular ve etnik özdeşim ve dini özdeşim ile demografik değişkenler arasındaki ilişkilere dair bulgular olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır. Dış grup üyesinin Amerikalı olduğu koşullar için yapılan analizlerde ne etnik özdeşim düzeyi ne de dini özdeşim düzeyi ile bağımlı değişkenler arasında herhangi bir anlamlı ilişki gözlenmemesi nedeniyle bu koşullara ilişkin bulgulara yer verilmemiştir. Benzer şekilde, cinsiyet, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumunun bağımlı değişkenler üzerindeki etkisine ilişkin analizlerde de sonuçların tamamen aynı olması nedeniyle sadece dış grup üyesinin Suriyeli olduğu koşullara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Etnik özdeşim ve dini özdeşim ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiler ile ilgili analizlere ise dış grubun Amerikalı olarak tanımlandığı koşullarda yer alan katılımcılar da dahil edilmiştir.

3.1. Etnik ve Dini Özdeşim ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Etnik ve dini özdeşim düzeyi ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkilerin, etnik özdeşim (dini) düzeyi, cinsiyet, örgütün konumu ve kaynak dağıtımını lehine olan çalışanın etnik kimliğinin bağımsız değişkenler, katılımcıların iç grup üyesi lehine ve aleyhine olan bir pay dağıtımına ilişkin duygu ve değerlendirmelerinin bağımlı değişken olarak alındığı çok faktörlü ANOVA kullanılarak incelenmesi planlanmıştır. Ancak, etnik kimlik ve dini kimlik puanlarının dağılımının normallik ve homojenlik sayıltılarını karşılamaması ve puanların sağa doğru çarpık olması nedeniyle bu plan uygulamaya konulamamış, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler Spearman korelasyon analizi aracılığı ile incelenmiştir.

Katılımcıların etnik kimlik ve dini kimlik puanlarına ait normallik testi sonuçları Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 1.
Katılımcı Puanlarının Normallik Testi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Etnik özdeşim	,191	317	,000	,777	317	,000
Dini özdeşim	,142	317	,000	,924	317	,000
Kararın adil bulunması	,321	317	,000	,745	317	,000
Karara katılma	,294	317	,000	,791	317	,000
Karara öfkelenme	,288	317	,000	,802	317	,000
Karardan mutlu olma	,300	317	,000	,769	317	,000

3.1.1. Etnik Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Etnik özdeşimle iç grup yanlılığı arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizleri örgütün yurt içinde (Türkiye’de) ya da yurt dışında (başka ülkede) olduğu, pay dağıtımının iç grup üyesinin (Türk çalışanın) lehine ya da aleyhine olduğu koşullar için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Dış grup üyesinin Amerikalı olduğu koşullar için yapılan analizlerin hiçbirinde anlamlı sonuçlar bulunamadığı için, bu koşula ilişkin bulgulara yer verilmemiştir.

3.1.1.1. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Pay Dağıtımının İç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün Türkiye’de konumlandığı ve pay dağıtımının iç grup üyesinin (Türk) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların etnik özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karar öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.
Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Türk Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Etnik Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	,35*	-			
3. Karara Katılma	,34*	,84**	-		
4. Karara Öfkelenme	-,15	-,85**	-,90**	-	
5. Karardan Mutlu Olma	,19	,88**	,88**	-,91**	-

*p < .05 **p < .001

Tablo 3.2’den izlenebileceği gibi, hesaplanan Spearman korelasyon katsayıları katılımcıların etnik özdeşim düzeyleri ile yönetimin iç grup üyesi Türk mühendislerin lehine olan kararını adil bulma ($r_s(38) = .35, p < .05$) ve bu karara katılma ($r_s(38) = .34, p < .05$) dereceleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Katılımcıların etnik özdeşim düzeyleri ile karara öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasındaki ilişkiler ise anlamlı değildir.

Bağımlı değişkenlerin kendi aralarında ne yönde bir ilişki olduğunu incelemeye yönelik analizlerin sonuçları ise, kararı adil bulma ile karara katılma arasında ($r_s(38) = .84, p < .001$), karara katılma ile karardan mutluluk duyma arasında ($r_s(38) = .88, p < .001$) ve karara katılma ile karardan mutluluk duyma arasında ($r_s(38) = .88, p < .001$) pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Karara öfkelenme ise hem kararı adil bulma ($r_s(38) = -,85, p < .001$), hem karara katılma ($r_s(38) = -,90, p < .001$) hem de karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = -,91, p < .001$) ile yüksek düzeyde negatif ilişki göstermektedir.

3.1.1.2. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün Türkiye’de konumlandığı ve kaynak dağıtımının dış grup üyesinin (Suriyeli) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların etnik özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karar öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 3.3’de gösterilmiştir.

Tablo 3.
Örgütün Ülke İçinde Konumlandığı ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Olduğu Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Suriyeli Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Etnik Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	-,08	-			
3. Karara Katılma	-,11	,61*	-		
4. Karara Öfkelenme	,12	-,56*	-,77*	-	
5. Karardan Mutlu Olma	-,20	,74*	,83*	-,78*	-

*p < .001

Tablo 3.3’de görüldüğü gibi Spearman korelasyon analizi sonuçları, örgütün Türkiye’de konumlandığı ve kaynak dağılımının dış grup üyesi Suriyeli mühendislerin lehine olduğu koşulda, katılımcıların etnik özdeşim düzeyleri ile yönetimin verdiği kararı adil bulma ($r_s(38) = -,08, p > .05$), karara katılma ($r_s(38) = -,11, p > .05$), karara öfke duyma ($r_s(38) = .12, p > .05$), ve karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = -,20, p > .05$), düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Bağımlı değişkenlerin kendi aralarında ne yönde bir ilişki olduğunu bulmaya yönelik analizler ise, kararı adil bulma ile karara katılma ($r_s(38) = ,61, p < .001$), kararı adil bulma ile karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = ,74, p < .001$) ve karara katılma ile karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = ,83, p > .001$) arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, analiz sonuçlarına göre, kararı adil bulma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = -,56, p < .001$), karara katılma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = ,74, p < .001$) ve karardan mutluluk duyma ile karara öfke duyma arasında

($r_s(38) = ,78, p < .001$) arasında negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.1.1.3. Örgütün Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün yurt dışında konumlandığı ve kaynak dağıtımının iç grup üyelerinin (Türk) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların etnik özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karara öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 3.4’de gösterilmiştir.

Tablo 4.
Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Türk Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Etnik Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	-,02	-			
3. Karara Katılma	-,09	,78**	-		
4. Karara Öfkelenme	,01	-,71**	-,76	-	
5. Karardan Mutlu Olma	,03	,89**	,67**	-,58**	-

* $p < .001$

Tablo 3.4’de görüldüğü gibi, örgütün Türkiye dışında konumlandığı ve iç grup üyesi Türk mühendisin avantajlı olduğu koşul için yapılan korelasyon analizlerinin sonuçları, katılımcıların etnik özdeşim düzeyleri ile yönetimin verdiği karara ilişkin duygu ve değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını göstermiştir. Bağımlı değişkenlerin kendi aralarında ne yönde bir ilişki olduğunu bulmaya yönelik bulgular ise, kararı adil bulma ile karara katılma ($r_s(38) = ,78, p < .001$), kararı adil bulma ile karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = ,89, p < .001$) ve karara katılma ile karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = ,67, p < .001$) arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, analiz sonuçlarına göre, kararı adil bulma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = -,71, p < .001$), karara katılma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = ,76, p < .001$) ve karardan mutluluk duyma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = ,58, p < .001$) arasında negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.1.1.4. Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün yurt dışında konumlandığı ve kaynak dağıtımının dış grup üyelerinin (Suriyeli) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların etnik özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karara öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 3.5’de gösterilmiştir.

Tablo 5.
Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Suriyeli Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Etnik Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	-,16	-			
3. Karara Katılma	-,08	,75*	-		
4. Karara Öfkelenme	,22	-,61*	-,80*	-	
5. Karardan Mutlu Olma	-,07	,58*	,87*	-,82*	-

*p < .001

Örgütün Türkiye dışında konumlandığı ve dış grup üyesi Suriyeli mühendisin avantajlı olduğu koşul için yapılan korelasyon analizlerinin sonuçlarında, katılımcıların etnik özdeşim düzeyleri ile yönetimin verdiği karara ilişkin duygu ve değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bağımlı değişkenlerin kendi aralarında ne yönde bir ilişki olduğunu bulmaya yönelik bulgular ise, kararı adil bulma ile karara katılma ($r_s(38) = ,75, p < .001$), kararı adil bulma ile karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = ,58, p < .001$) ve karara katılma ile karardan mutluluk duyma ($r_s(38) = ,87, p < .001$) arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, analiz sonuçlarına göre, kararı adil bulma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = -,61, p < .001$), karara katılma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = -,80, p < .001$) ve karardan mutluluk duyma ile karara öfke duyma ($r_s(38) = -,82, p < .001$) arasında negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.1.2 Dini Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Dini özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizleri örgütün yurt içinde (Türkiye’de) ya da yurt dışında olduğu, pay dağıtımının iç grup üyesinin (Türk çalışanın) lehine ya da aleyhine olduğu koşullar için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Dış grup üyesinin Amerikalı olduğu koşullar için yapılan analizlerin hiçbirinde anlamlı sonuçlar bulunamadığı için, bu koşula ilişkin bulgulara yer verilmemiştir.

3.1.2.1. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün Türkiye’de konumlandığı ve kaynak dağıtımının iç grup üyesinin (Türk) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların Dini özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karara öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 3.6’da gösterilmiştir.

Tablo 6.
Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Türk Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Dini Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	,19	-			
3. Karara Katılma	,10	,84*	-		
4. Karara Öfkelenme	-,04	-,85*	-,90*	-	
5. Karardan Mutlu Olma	,04	,88*	,88*	-,91*	-

*p < .001

Tablo 3.6’ da görüldüğü gibi, ilgili korelasyon analizi sonuçları örgütün yurt içinde konumlandığı ve kaynak paylaşımının iç grup üyesinin (Türk) lehine olduğu koşulda katılımcıların dini özdeşim düzeyleri ile kaynak paylaşımına ilişkin duygu ve değerlendirmeleri arasında herhangi bir ilişki bulunmadığını göstermiştir. Bağımlı değişkenlerin kendi aralarında hesaplanan korelasyon katsayılarına ilişkin açıklamalar etnik kimlik bağlamında yapıldığı için burada tekrarlanmayacaktır.

3.1.2.2. Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün Türkiye’de konumlandığı ve pay dağıtımının Dış grup üyesinin (Suriyeli) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların Dini özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karara öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 3.7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.
Örgütün Ülke İçinde Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Suriyeli Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Dini Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	-,05	-			
3. Karara Katılma	-,23	,61*	-		
4. Karara Öfkelenme	,29	-,55*	-,77*	-	
5. Karardan Mutlu Olma	-,20	,74*	,83*	-,78*	-

*p < .001

Tablo 3.7’ de görüldüğü gibi, örgütün yurt içinde konumlandığı ve kaynak paylaşımının dış grup üyelerinin (Suriyeli) lehine olduğu koşulda katılımcıların dini özdeşim düzeyleri ile kaynak paylaşımına ilişkin duygu ve değerlendirmeleri arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bu koşulda bağımlı değişkenlerin kendi aralarında hesaplanan korelasyon katsayılarına ilişkin açıklamalar etnik kimlik bağlamında yapıldığı için burada tekrarlanmayacaktır.

3.1.2.3. Örgütün Ülke Dışında Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün yurt dışında konumlandığı ve pay dağıtımının iç grup üyesinin (Türk) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların Dini özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karara öfkelenme ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 8.
Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının İç Grup Üyelerinin Lehine Olduğu Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Türk Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Dini Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	-,03	-			
3. Karara Katılma	,13	,78*	-		
4. Karara Öfkelenme	,02	-,71*	-,76*	-	
5. Karardan Mutlu Olma	,01	,89*	,70*	-,58*	-

*p < .001

Tablo 3.8' de görüldüğü gibi, örgütün yurt dışında konumlandığı ve kaynak paylaşımının iç grup üyelerinin (Türk) lehine olduğu koşulda katılımcıların dini özdeşim düzeyleri ile kaynak paylaşımına ilişkin duygu ve değerlendirmeleri arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bu koşulda bağımlı değişkenlerin kendi aralarında hesaplanan korelasyon katsayılarına ilişkin açıklamalar etnik kimlik bağlamında yapıldığı için burada tekrarlanmayacaktır.

3.1.2.4. Örgütün Ülke Dışında Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyesinin Lehine Yapıldığı Koşula İlişkin Bulgular.

Örgütün yurt dışında konumlandığı ve pay dağıtımının dış grup üyesinin (Suriyeli) lehine olacak şekilde yapıldığı koşulda, katılımcıların Dini özdeşim puanları ile kararı adil bulma, karara katılma, karara öfkelenme ve karardan mutluluk duyma

Tablo 9.
Örgütün Bir Başka Ülkede Olduğu ve Kaynak Dağıtımının Dış Grup Üyelerinin Lehine Yapıldığı Koşulda Bağımsız ve Bağımlı Değişkenler Arasında Hesaplanan Korelasyon Katsayıları

Suriyeli Çalışan Avantajlı	1	2	3	4	5
1. Dini Özdeşim	-				
2. Kararı Adil Bulma	-,02	-			
3. Karara Katılma	,02	,76**	-		
4. Karara Öfkelenme	,15	-,61**	-,80**	-	
5. Karardan Mutlu Olma	,01	,58**	,87**	-,82**	-

*p < .001

Tablo 3.9’ da görüldüğü gibi, örgütün yurt dışında konumlandığı ve kaynak paylaşımının dış grup üyelerinin (Suriyeli) lehine olduğu koşulda katılımcıların dini özdeşim düzeyleri ile kaynak paylaşımına ilişkin duygu ve değerlendirmeleri arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bu koşulda bağımlı değişkenlerin kendi aralarında hesaplanan korelasyon katsayılarına ilişkin açıklamalar etnik kimlik bağlamında yapıldığı için burada tekrarlanmayacaktır.

3.2. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Bağımlı Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Cinsiyet, kaynak dağıtımını lehine olan çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumunun, katılımcıların yönetimin kararını adil bulma, yönetimin kararına katılma, karardan mutlu olma ve karara öfkelenme düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemek üzere verilere 2 x 2 x 2 Faktörlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Dış grup üyesinin Suriyeli ve Amerikalı olduğu koşullar için ayrı ayrı yapılan analizlerin, anlamlı çıkan sonuçlar açısından tamamın aynı olması nedeniyle sadece Suriyeli koşulu için yapılan analizlere yer verilmiştir.

3.2.1. Kararın Adil Bulunmasına İlişkin Bulgular

Katılımcıların, verilen kararın adil bulma derecesine ait ortalama ve standart sapmalar Tablo 3.10’da gösterilmiştir.

Tablo 10.
Katılımcıların Kararı Adil Bulma Düzeyleri Ortalama ve Standart Sapmaları

Etnik Kimlik*		Örgütün Konumu					
		Ülke İçinde			Başka Ülkede		
		n	$\bar{X}$	S	n	$\bar{X}$	S
Türk	Kadın	18	3.66	2.42	22	4.09	2.26
	Erkek	22	3.13	2.21	17	3.17	2.15
Suriyeli	Kadın	16	1.43	0.89	21	1.95	1.24
	Erkek	22	1.45	0.91	19	1.21	1.41

*Kaynak dağıtımını lehine olan çalışanın

Katılımcının cinsiyeti, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumu ile kararın adil bulunma derecesi arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını, varsa bu ilişkinin katılımcının cinsiyetine, avantajlı konumda olan çalışanın iç ya da dış grup üyesi olmasına bağlı olarak değişmediğini belirlemek amacıyla yürütülen Varyans Analizinin sonuçları Tablo 3.11’de gösterilmiştir.

Tablo 11.
Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Kararın Adil Bulunma Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları

Kararın Adil Bulunma Derecesi	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	η^2
Cinsiyet	11.38	1	11.38	3.78	.05*	.025
Etnik Kimlik	155.38	1	155.38	51.63	.000**	.257
Örgütün Konumu	1.30	1	1.30	0.43	.511	.003
Cinsiyet x Etnik Kimlik	1.25	1	1.25	0.42	.520	.003
Cinsiyet x Örgütün Konumu	3.16	1	3.16	1.05	.307	.007
Etnik Kimlik x Örgütün Konumu	0.09	1	0.09	0.03	.863	.000
Cinsiyet x Örgütün Konumu x Etnik Kimlik	3.34	1	0.34	0.11	.737	.001
Hata	448.38	149	3.01			

P<.05* P<.001**

Tablo 3.11’de görüldüğü gibi, analiz sonuçları etnik kimlik ($F_{(149)}= 51,63$, $p < .000$) ve Cinsiyet ($F_{(149)}= 3,78$, $p = .05$) temel etkilerinin anlamlı olduğunu göstermiştir. Etnik kimlik temel etkisine göre, katılımcılar örgütün konumundan bağımsız olarak, iç grup üyesinin (Türk) lehine olacak şekilde zam yapılma kararını ($\bar{x}=3,51$) dış grup üyesine (Suriyeli) avantaj sağlayacak şekilde zam yapılma kararından ($\bar{x}=1,51$) daha adil olarak değerlendirmişlerdir. Cinsiyet temel etkisi ise, çalışanın etnik kimliğinden ve örgütün konumundan bağımsız olarak kadın katılımcıların ($\bar{x}=2,78$) verilen kararı erkek katılımcılardan ($\bar{x}=2,24$) daha adil olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Örgütün konumu temel etkisi ($F_{(149)} = .43$ $p=.511$) ile Cinsiyet x Etnik kimlik ($F_{(149)} = .417$, $p=.52$), Cinsiyet x Örgütün konumu ($F_{(149)}= .1.050$, $p=.31$), Etnik Kimlik x

Örgütün konumu ($F_{(149)} = .030$, $p = .86$) ve Cinsiyet x Etnik Kimlik x Örgütün konumu ($F_{(149)} = .11$, $p = .737$) ortak etkileri ise anlamlı değildir.

3.2.2. Karara Katılma Düzeyine İlişkin Bulgular

Katılımcıların, verilen karara katılma derecesine ait ortalama ve standart sapmaları Tablo 3.12’de gösterilmiştir.

Tablo 12.
Katılımcıların Karara Katılma Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

Etnik Kimlik*	Örgütün Konumu						
	Ülke İçinde			Başka Ülkede			
	n	$\bar{X}$	S	n	$\bar{X}$	S	
Türk	Kadın	18	4.05	2.50	22	4.22	2.36
	Erkek	22	3.31	2.21	17	3.76	2.16
Suriyeli	Kadın	16	1.68	1.13	21	2.09	1.41
	Erkek	22	1.90	1.15	19	1.68	1.49

*Kaynak dağıtımı lehine olan çalışanın

Katılımcının cinsiyeti, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumu ile karara katılma derecesi arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını, varsa bu ilişkinin katılımcının cinsiyetine, avantajlı konumda olan çalışanın iç ya da dış grup üyesi olmasına ve örgütün Türkiye’de ya da başka bir ülkede bulunmasına bağlı olarak değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yürütülen Varyans Analizinin sonuçları Tablo 3.13’de gösterilmiştir.

Tablo 13.
Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Karara Katılma Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları

Karara Katılma	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	η^2
Cinsiyet	4.67	1	4.67	1.31	.254	.009
Etnik Kimlik	154.38	1	154.38	43.42	.001*	.226
Örgütün Konumu	1.55	1	1.55	0.44	.510	.003
Cinsiyet x Etnik Kimlik	2.47	1	2.47	0.69	.406	.005
Cinsiyet x Örgütün Konumu	0.31	1	0.31	0.09	.768	.001
Etnik Kimlik x Örgütün Konumu	0.46		0.46	0.13	.720	.001
Cinsiyet x Örgütün Konumu x Etnik Kimlik	1.99	1	1.99	0.56	.455	.004
Hata	529.81	149	3.57			

P<.001

Analiz sonuçları sadece çalışanın etnik kimliği değişkeninin karara katılma derecesi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermiştir ($F_{(149)}= 43.41$; $p<.000$). Bu temel etkiye göre, katılımcılar örgütün konumundan bağımsız olarak, iç grup üyesine (Türk) avantaj sağlayacak şekilde zam yapılma kararına ($\bar{x}=3,84$) dış grup üyesine (Suriyeli) avantaj sağlayacak şekilde zam yapılma kararından ($\bar{x}=1,84$) daha fazla katılmışlardır.

Cinsiyet ($F_{(149)}= 1.31$, $p=.25$), ve Örgütün konumu ($F_{(149)}= .44$), $p= .51$) temel etkileri ile Cinsiyet x Etnik kimlik($F_{(149)}= .69$, $p=.406$) Cinsiyet x Örgütün konumu ($F_{(149)}= .09$, $p>.768$), Etnik Kimlik x Örgütün konumu ($F_{(149)}= .129$, $p> .72$), Cinsiyet x Etnik Kimlik x Örgütün konumu ($F_{(149)}= .56$, $p>.45$) ortak etkileri ise anlamlı değildir.

3.2.3. Karara Öfkelenme Düzeyine İlişkin Bulgular

Katılımcıların, verilen karara öfkelenme derecesine ait ortalama ve standart sapmaları Tablo 3.14’de gösterilmiştir.

Tablo 14.
Katılımcıların Karara Öfkelenme Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

Etnik Kimlik*		Örgütün Konumu					
		Ülke İçinde			Başka Ülkede		
		n	$\bar{X}$	S	n	$\bar{X}$	S
Türk	Kadın	18	3.88	2.49	22	3.09	2.32
	Erkek	22	4.59	2.08	17	4.58	2.00
Suriyeli	Kadın	16	6.18	1.22	21	6.00	1.41
	Erkek	22	6.04	1.25	19	6.26	1.28

*Kaynak dağıtımı lehine olan çalışanın

Katılımcının cinsiyeti, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumu ile karara öfkelenme derecesi arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını, varsa bu ilişkinin katılımcının cinsiyetine, avantajlı konumda olan çalışanın iç ya da dış grup üyesi olmasına ve örgütün Türkiye’de ya da başka bir ülkede bulunmasına bağlı olarak değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yürütülen Varyans Analizinin sonuçları Tablo 3.15’de gösterilmiştir.

Tablo 15.
Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Karara Öfkelenme Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları

Karara Öfkelenme	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	η^2
Cinsiyet	13,02	1	13,02	3,88	,05*	,025
Etnik Kimlik	168,19	1	168,19	50,09	,001	,252
Örgütün Konumu	1,44	1	1,44	0,43	,51	,003
Cinsiyet x Etnik Kimlik	3,48	1	3,48	1,04	,310	,007
Cinsiyet x Örgütün Konumu	10,44	1	10,44	3,11	,080	,020
Etnik Kimlik x Örgütün Konumu	1,67	1	1,67	0,50	,48	,003
Cinsiyet x Örgütün Konumu x Etnik Kimlik	0,37	1	0,37	,11	,74	,001
Hata	500,11	149	3,36			

P<.05* P<.001**

Analiz sonuçları cinsiyet ($F_{(149)}= 3.88$; $p<.05$) ve etnik kimlik ($F_{(149)}=50.09$; $p<.001$) değişkenlerinin karara öfkelenme derecesi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Etnik kimlik temel etkisine göre, katılımcılar, dış grup üyesine avantaj sağlayacak şekilde zam yapılma kararına ($\bar{x}=6.12$) iç grup üyesine (Türk) avantaj sağlayacak şekilde zam yapılma kararından ($\bar{x}=4.04$) daha fazla öfke duymuşlardır. Cinsiyet temel etkisi ise, çalışanın etnik kimliğinden ve örgütün konumundan bağımsız olarak verilen kararın erkek katılımcıları ($\bar{x}=5,37$) kadın katılımcılardan ($\bar{x}=4,79$) daha fazla öfkeli olduğunu göstermektedir. Örgütün konumu ($F_{(149)}= 0.43$; $p=.51$) temel etkileri ile Cinsiyet x Etnik kimlik ($F_{(149)}= 1.04$, $p=.31$) Cinsiyet x Örgütün konumu ($F_{(149)}= .3.11$, $p>.080$), Etnik Kimlik x Örgütün konumu ($F_{(149)}= .50$, $p= .482$), Cinsiyet x Etnik Kimlik x Örgütün konumu ($F_{(149)}= 11$, $p=.74$) ortak etkileri ise anlamlı değildir.

3.2.4. Karardan Mutlu Olma Derecesine İlişkin Bulgular

Katılımcıların, verilen karardan mutlu olma derecesine ait ortalama ve standart sapmaları Tablo 3.16’da gösterilmiştir.

Tablo 16.
Katılımcıların Karardan Mutlu Olma Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

Etnik Kimlik*		Örgütün Konumu					
		Ülke İçinde			Başka Ülkede		
		n	$\bar{X}$	S	n	$\bar{X}$	S
Türk	Kadın	18	3.77	2.48	22	3.68	2.33
	Erkek	22	3.04	2.01	17	2.64	1.86
Suriyeli	Kadın	16	1.56	1.09	21	1.76	1.30
	Erkek	22	1.68	1.08	19	1.63	1.30

*Kaynak dağıtımı lehine olan çalışanın

Katılımcının cinsiyeti, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumu ile karardan mutlu olma derecesi arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını, varsa bu ilişkinin katılımcının cinsiyetine, avantajlı konumda olan çalışanın iç ya da dış grup üyesi olmasına ve örgütün Türkiye’de ya da başka bir ülkede bağlı olarak değişip değişmediğini

belirlemek amacıyla yürütülen Varyans Analizinin sonuçları Tablo 3.17’de gösterilmiştir.

Tablo 17.
Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Karardan Mutlu Olma Düzeyi Üzerindeki Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları

Karardan Mutlu Olma	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	η^2
Cinsiyet	7.65	1	7.65	2.44	.121	.016
Etnik Kimlik	102.63	1	102.63	32.70	.001*	.180
Örgütün Konumu	0.29	1	0.29	0.09	.762	.001
Cinsiyet x Etnik Kimlik	7.46	1	7.46	2.37	.125	.016
Cinsiyet x Örgütün Konumu	0.74	1	0.74	0,23	.629	.002
Etnik Kimlik x Örgütün Konumu	1.00	1	1.00	0.32	.573	.002
Cinsiyet x Örgütün Konumu x Etnik Kimlik	0,81	1	.01	.01	.963	.000
Hata	467.66	149	3.139			

P<.05*

Analiz sonuçlarına sadece çalışanın etnik kimliği değişkeninin karardan mutlu olma derecesi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermiştir ($F_{(149)}= 32.70$; $p<.000$). Bu temel etkiye göre, katılımcılar örgütün konumundan bağımsız olarak, iç grup üyesine (Türk) avantaj sağlayacak şekilde zam yapılma kararına ($\bar{x}=3,28$) dış grup üyesine (Suriyeli) avantaj sağlayacak şekilde zam yapılma kararından ($\bar{x}=1,65$) daha fazla mutluluk duymuşlardır.

Cinsiyet ($F_{(149)}= 2.44$, $p=.121$), ve Örgütün konumu ($F_{(149)}= .092$), $p=.76$ -) temel etkileri ile Cinsiyet x Etnik kimlik ($F_{(149)}= 2.37$, $p=.125$) Cinsiyet x Örgütün konumu ($F_{(149)}= 0.23$, $p=.629$), Etnik Kimlik x Örgütün konumu ($F_{(149)}= .319$, $p>.573$), Cinsiyet x Etnik Kimlik x Örgütün konumu ($F_{(149)}= 01$, $p=.963$) ortak etkileri ise anlamlı değildir.

3.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Bu başlık altında etnik ve dini etnik özdeşim arasındaki ilişkileri, etnik ve dini özdeşim düzeylerinde yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyine bağlı farklılıkların bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizlerin sonuçlarına yer almaktadır.

3.3.1. Yaş ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Yaşları 18-90 aralığında bulunan katılımcıların etnik ve dini özdeşim puanları ile yaşları arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla hesaplanan Spearman korelasyon katsayıları Tablo 3.18’de gösterilmiştir.

Tablo 18.
Yaş ile Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkiler

	1	2	3
1. Etnik Özdeşim	1	.574*	.096
2. Dini Özdeşim		1	-.035
3. Yaş			1

*p< .001

Tablo 3.18’de görüldüğü gibi etnik özdeşim ile dini özdeşim arasında pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($r_s(574) = .60, p = .000$). Ancak, yaş ile etnik ve dini özdeşim düzeyleri arasındaki ilişkiler anlamlı değildir. Bu doğrultuda analiz sonucuna göre, etnik özdeşim düzeyi arttıkça dini özdeşim düzeyi de artmaktadır ancak hem etnik özdeşim hem de dini özdeşim düzeyi yaşa bağlı olarak değişmemektedir.

3.3.2. Cinsiyet ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Kadın ve erkek katılımcıların etnik ve dini özdeşim puanlarına göre Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo 3.19’da gösterilmiştir.

Tablo 19.
Kadın ve Erkek Katılımcıların Etnik ve Dini Özdeşim Puanlarına Göre U Testi Sonuçları

		N	Sıra ort.	Sıra top	U	p
Etnik Özdeşim	Kadın	160	160,96	25753,0	12247,0	,700
	Erkek	157	157,01	24650,0		
Dini Özdeşim	Kadın	160	151,24	24199,0	11319,0	,128
	Erkek	157	166,90	26204,0		

Tablo 3.19’da görüldüğü gibi katılımcıların etnik ve dini özdeşim düzeyleri arasında cinsiyete bağlı farklılıkların olup olmadığını belirlemek amacıyla kadın ve erkek katılımcıların etnik ve dini özdeşim puanları Mann Whitney U Testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonucuna göre etnik özdeşim ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur (U=12247.0 p=.700). Aynı şekilde dini özdeşim ile cinsiyet arasında da anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur (U=11319,0 p=.128). Bu doğrultuda sonuçlar, katılımcıların hem etnik özdeşim hem de dini özdeşim düzeylerinin cinsiyete bağlı olarak değişmediğini göstermektedir.

3.3.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Etnik ve dini özdeşim puanları arasında eğitim düzeyine bağlı olarak farklılıkların olup olmadığını belirlemek amacıyla, katılımcılar lise ve altı ile üniversite ve üstü olmak üzere iki gruba ayrılarak Mann Whitney U Testi ile karşılaştırılmış ve sonuçlar Tablo 3.20’de gösterilmiştir.

Tablo 20.
Eğitim Düzeyi Farklı Katılımcıların Etnik ve Dini Özdeşim Puanlarına Göre U Testi Sonuçları

	N	Sıra ort.	Sıra top	U	p	
Etnik Özdeşim	Lise ve altı	193	175.39	33850,5	8802,500	.000
	Lisans ve Üstü	124	133.49	16552,5		
Dini Özdeşim	Lise ve altı	193	176,25	34015,5	8637,500	.000
	Lisans ve Üstü	124	132,16	16387,5		

Tablo 3.20’de görüldüğü gibi eğitim düzeyine bağlı farklılıkların olup olmadığını belirlemek amacıyla lise ve altı, lisans ve üstü katılımcıların etnik ve dini özdeşim puanları Mann Whitney U Testi ile karşılaştırılmıştır. Buna göre etnik özdeşim ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur (U=8802.5 p=.000). Yine aynı şekilde dini özdeşim ile eğitim düzeyi arasında da anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur (U=8637,5 p=.000). Analiz sonuçları, lise ve altı katılımcıların sıra ortalama ve sıra toplam puanlarının, lisans ve üstü katılımcılara göre yüksek olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda katılımcıların eğitim düzeyleri arttıkça hem etnik özdeşim hem de dini özdeşim düzeylerinde düşüş görülmektedir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan ve uygun istatistiksel analiz yöntemleriyle incelenen verilere ilişkin analiz sonuçları değerlendirilerek yorumlanmıştır. Söz konusu değerlendirme ve yorumlar, daha kolay bir şekilde izlenebilmesi için ilgili hipotezler dahilinde, etnik ve dini özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkilere dair bulguların tartışılması, cinsiyet, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumunun bağımlı değişkenler üzerindeki etkisine ilişkin bulguların tartışılması, etnik özdeşim ve dini özdeşim ile demografik değişkenler arasındaki ilişkilere dair bulguların tartışılması olmak üzere üç ana başlık altında sunulacaktır.

4.1. Etnik ve Dini Özdeşim ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması

Etnik özdeşim ve dini özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yürütülen analizlerde her iki değişkenin de iç grup yanlılığı ile ilişkisine yönelik bulguların genel olarak birbiri ile örtüştüğü görülmektedir. Etnik özdeşim düzeyi ile dini özdeşim düzeyi arasında pozitif yönde yüksek bir korelasyon bulunması, bu benzerliğin nedeni olarak değerlendirilebilir. Araştırmada yüksek etnik özdeşim ve yüksek dini özdeşim düzeyinin iç grup yanlılığını arttıracığı öngörülmekteydi. Ayrıca bunun yanı sıra her iki değişkenin de iç grup yanlılığı ile ilişkisinin incelenmesinde örgüt konumunun, iç grup yanlılığını tetikleyici bir rolü olabileceği düşünülmüş, örgütün ülke içinde konumlandığı durumda daha fazla iç grup yanlılığı sergileneceği de öngörülmüştür.

Yapılan analiz sonuçları genel olarak hem etnik özdeşim düzeyinden hem de dini özdeşim düzeyinden bağımsız, yüksek düzeyde bir iç grup yanlılığı sergilendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bulgular, örgütün konumu değişkeninin iç grup yanlılığı ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ancak bu iki değişken arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

4.1.1. Etnik Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması

Etnik özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkilere dair analiz sonuçları, etnik özdeşim düzeyi ile iç grup yanlılığı arasında tek bir koşulda kısmen bir ilişki ortaya koymakta ancak diğer tüm koşullarda bir ilişki bulunmadığını göstermektedir.

Araştırmanın ilk hipotezi, etnik özdeşimi yüksek katılımcıların, kaynak dağıtımının iç grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, dış grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla katılacakları, kararı daha adil olarak değerlendirecekleri ve karardan daha fazla mutluluk duyacaklarını öngörmektedir. Örgütün ülke içinde olduğu ve kaynak dağıtımında iç grup üyesinin avantajlı olduğu koşulda, katılımcıların karardan mutluluk duyma dereceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamasına rağmen, karara katılma ve kararı adil bulma dereceleri ile etnik özdeşim düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ancak iç grup üyesinin avantajlı olduğu, örgütün başka bir ülkede konumlandığı koşulda katılımcıların etnik özdeşim düzeyi ile, karara katılma, kararı adil bulma ve karardan mutluluk duyma dereceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Söz konusu analiz sonuçlarına göre ilk hipotez kısmen doğrulanmıştır. Bu bulgu ilgili literatürün genel bulgularınca desteklenmekte (örn., Aberson ve Howanski, 2002; Morrison ve Ybarra, 2008), etnik özdeşim düzeyi yükseldikçe iç grup yanlılığı eğilimi artmaktadır. Diğer taraftan, bu iki koşuldaki bulgular göz önüne alındığında, iç grup lehine bir kaynak dağıtımının örgütün konumundan bağımsız bir iç grup yanlılığına neden olacağını öngören araştırmanın 3. hipotezinin doğrulanmadığı görülmektedir.

Araştırmada, etnik özdeşim düzeyi yüksek katılımcıların, kaynak dağıtımının dış grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, iç grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla öfke duyacağı düşünülmüş ancak bu yönde bir bulgu elde edilememiştir. Yüksek etnik özdeşim düzeyi ile, öfke dereceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış ve 2.hipotez doğrulanamamıştır. Benzer şekilde, aynı koşulları taşıyan yalnızca örgütün ülke içinde konumlandığı durumda dış grup lehine bir kaynak dağıtımı, katılımcıların etnik özdeşim düzeyine bağlı olarak daha fazla iç grup yanlılığı sergilemelerine neden olmamış böylece araştırmanın 4.hipotezinin öngörüsü de doğrulanamamıştır.

Sonuç olarak analizlerde hesaplanan korelasyon katsayıları tek bir koşul dışında etnik özdeşim düzeyi ile iç grup yanlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusu, ilgili literatürdeki genel eğilimle örtüşmemekle birlikte, iç grup yanlılığı eğiliminin, grupla özdeşleşme düzeyinden bağımsız sergilenebileceğini ortaya koyan bazı araştırma bulgularıyla tutarlı görünmektedir (örn., Verkuyten, 2007b). Söz konusu araştırma bulguları bazı grup üyeliklerinin içerdiği nitelikler bakımından bir iç grup yanlılığını da beraberinde getirebileceğini göstermektedir. Bu noktadan hareketle araştırma sonucunda, etnik kimlikle özdeşim düzeyinden bağımsız bir iç grup yanlılığı bulgusuna ulaşılması, Türk kimliğinin de bu nitelikte bir grup olarak değerlendirilebileceğinin düşünülmesine yol açmaktadır. Bireyler, birçok değer ve inanç kümesini içeren ortak kültürel bir kimliği ifade eden etnik gruplarıyla belli noktalarda grup özelliklerinden farklılık gösterebilir de birtakım koşullarda bu farklılıklar göz ardı edilebilir. Örneğin etnik kimliğin toplum bütünlüğü açısından kapsayıcı rolü belirginleştiyse, bireyler kişisel inanç ve değerlerini iç gruplarıyla belirli bir seviyede hizalayabilirler. Bu durum doğal olarak grup üyeliğinin, özdeşim düzeyinden bağımsız olarak bir yanlılığa neden olmasına zemin hazırlayabilir. Günümüzdeki sosyo- politik etkilerin Türk kimliğine ilişkin kapsayıcı bütünlük algısı rolünü belirginleştirdiği düşünülebilir. Bu etkiler, toplumun devamlılığı açısından yüksek tanımlayıcı kültürel değerlerin tüm üyelerce yaygın olarak içselleştirilmesine zemin hazırlamış olabilir. Dolayısıyla bireylerin sadece grup üyelik algısına dayanarak otomatik bir iç grup yanlılığı sergilemeye yönelmiş olabilecekleri düşünülebilir.

Katılımcıların, yoğun bir biçimde iç grup yanlılığı sergilediği ancak sergilenen bu eğilimin etnik özdeşim düzeyinden bağımsız olmasına yönelik bulguların olası diğer bir açıklaması, katılımcıların hepsinin etnik özdeşim puanlarının yüksek oluşu çerçevesinde yapılabilir. Katılımcıların etnik özdeşim düzeyi açısından puanlarının homojen bir dağılım göstermemesinin, bağımsız değişkenlerle ilişkinin belirlenmesinde, düzey karşılaştırması yapmamıza engel oluşturduğu ihtimalini arttırmaktadır. Bu noktada bağımsız değişken puanları artarken, yüksek olan etnik özdeşim puanlarının da düşük puandan yüksek puana doğru artma yönünde bir ivme göstermesi mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu durumun, etnik özdeşim düzeyi ve iç grup yanlılığı arasında bulunan bir ilişkinin belirlenmesini engellediği düşünülebilir.

Katılımcıların etnik özdeşim düzeylerinin yüksek olması aynı zamanda, örgütün konumu ve iç grup yanlılığı eğilimi ilişkisinin anlamlı bulunmaması yönündeki bulgunun açıklanmasına da bir zemin oluşturabilir. Örgütün konumunun bir değişken olarak ele alınması, temelde yüksek olan etnik özdeşim puanları üzerinde bir etki oluşturmamış ve iç grup yanlılığı eğilimiyle anlamlı bir korelasyon elde edilememesine yol açmış olabilir. Örgütün ülke içinde konumlandığı durumda etnik özdeşimi yüksek katılımcıların daha fazla iç grup yanlılığı sergilemesine yönelik beklentinin, özdeşim düzeyinin düşük, orta ve yüksek karşılaştırma boyutlarını sunmaması nedeniyle gerçekleşmediği ileri sürülebilir. Bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki görülmemesine rağmen, aralarında pozitif yönde bir ilişkinin tespit edilmesi söz konusu yaklaşımı destekleyici bir nitelikte değerlendirilebilir.

Araştırma sonuçlarını açıklamaya yönelik farklı bir açıklama, grubun sosyal bağlamdaki konumuna bağlı olarak yapılabilir. Bulgular, iç grup yanlılığının etnik özdeşim düzeyinden bağımsız sergilendiğini ortaya koymakta ancak katılımcıların özdeşleşme düzeylerinin dikkat çekici bir biçimde yüksek olduğunu göstermektedir. Literatürde ilgili çalışmalar, sosyal bağlamdaki geniş grubun, azınlık gruplar için bir tehdit unsuru olabileceği, bu durumun iç grup yanlılığı davranışlarını ve grupla özdeşleşme düzeyini arttırabileceğini göstermektedir (örn., Cairns ve ark., 2006; Verkuyten ve Thijs, 2009). Türk kimliğinin sosyal bağlamda azınlık grubu olmaması, ilgili araştırma bulgularıyla örtüşmüyor görünmekte ancak bu çalışma bulgularından yola çıkarak grubun azınlık olarak algılanıp algılanmadığının düşünülmesine neden olmaktadır. Türkiye’de, farklı coğrafyalardaki çeşitli etnik grupların, toplumdaki bireylerin günlük yaşamlarında gözlemleyebilecekleri bir nüfus dağılımıyla ülkeye yerleştirilmesi, toplumun duyarlı olduğu konulardan biridir. Söz konusu yabancı etnik grupların hızlı nüfus artışları, bazı yerleşim yerlerinde Türk nüfusunun azınlık olarak kalmasına neden olmaktadır. Ülkeye farklı etnik grupların yerleşim sürecinin devam etmesi, sosyo-kültürel değişimin hızını arttırmakta, bireylerin toplumda bu gruplara ait kültürel unsurlarla temas noktalarının yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Tüm bu koşullar toplumdaki geniş grubu, gelecekte azınlık grup olma algısına yöneltmiş olabilir. Katılımcılarda gözlemlenen yoğun iç grup yanlılığı eğiliminin ve yüksek özdeşleşme düzeyinin bu algı doğrultusunda oluşabileceği söylenebilir.

Yukarıdaki koşullar göz önünde bulundurularak bulgular diğer taraftan, geniş ve azınlık grup etkileşimi zemininde de açıklanabilir. Literatürdeki bazı çalışmalar grupların güçlü zeminlerini kaybetmemek için, kendi gruplarının lehine davranışlarını arttırabildiklerine dikkat çekmektedir (örn., Cairns ve ark., 2006). Bu savdan yola çıkarak, araştırmamızda yer alan en yaygın grubun Türk etnik grubu olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal bağlamdaki geniş grup (Türk), farklı etnik grupların ülkeye kalıcı biçimde yerleşmeye devam etmesi ve yüksek nüfus artışları karşısında, sosyal baskınlığını ve geniş grup olma özelliğini sürdürebilmek için iç grup yanlılığı davranışlarını ve özdeşleşme düzeylerini arttırmış olabilir. Geniş ve azınlık gruplar açısından sosyal bağlamdaki konum, meşru zemin ve güç algısına yönelik bir durum, tehdit algısı oluşturabilmekte ve grupların özdeşleşme düzeyleri, gruplar arası etkileşimdeki davranışlarını biçimlendirebilmektedir.

Araştırmada, etnik kimlikle özdeşleşme puanlarının dikkat çekecek bir biçimde yüksek bulunması ise, katılımcıların sosyal istenilirliliği olan davranışları sergilemiş olabileceği düşüncesi ekseninde de açıklanabilir. Veri toplama aşamasında katılımcılara, verdikleri bilgilerin gizli tutulacağı ve cevapların bireysel değil grup olarak değerlendirilerek kimlik bilgilerinin saklanacağı her ne kadar belirtilmişse de katılımcılar bu noktada etnik kimliklerine ilişkin bilgileri verirken, özdeşleşme düzeylerini olduğundan yüksek aktarmış olabilirler. Günümüzde, Türk kimliğine bağlılık ulusal varlığı sürdürmede önemli ve olması gereken bir değer olarak sunulmaktadır. Bu noktada bireylerin Türk kimliğini yüksek düzeyde benimsemiş olmaları sosyal istenilirliliği olan bir tutum olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın özellikle küçük ölçekli işyeri çalışanlarını kapsaması, bu bireyleri, sosyal kimliklerine ilişkin sunumlarında, gelirlerini kaybetme ve işsiz kalma kaygıları nedeniyle sosyal onay alan davranışları sergilemeye yöneltmiş olabilir. Dolayısıyla katılımcıların, etnik kimlikle özdeşleşme düzeylerini olduğundan daha fazla ortaya koydukları düşünülebilir.

4.1.2. Dini Özdeşim Düzeyi ile İç Grup Yanlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması

Dini özdeşim ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik analiz sonuçları, oluşturulan tüm koşullarda, dini özdeşim düzeyi ile iç grup yanlılığı arasında bir ilişki bulunmadığı yönündedir.

Araştırmanın 5.hipotezi, dini özdeşimi yüksek katılımcıların, kaynak dağıtımının iç grup üyesi lehine sonuçlandığı durumda, dış grup üyesi lehine sonuçlandığı duruma kıyasla örgütün aldığı karara daha fazla katılacakları, kararı daha adil olarak değerlendirecekleri ve karardan daha fazla mutluluk duyacaklarını öngörmekteydi. Örgütün ülke içinde ve ülke dışında konumlandığı, kaynak paylaşımında iç grup üyesinin avantajlı olduğu iki koşulda da katılımcıların dini özdeşim düzeyleri ile karara katılma, kararı adil bulma ve karardan mutluluk duyma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dolayısıyla araştırmanın 5. hipotezi doğrulanamamıştır. Ayrıca iç grup üyesi lehine kaynak paylaşımını içeren örgütün konumunun değiştiği bu her iki koşulda da değişkenler arasında anlamlı bir ilişki görülmemesi araştırmanın, örgütün konumundan bağımsız olarak dini özdeşim düzeyi yüksek katılımcıların iç grup yanlılığı sergileyeceğini öne süren 7. Hipotezin doğrulanmasını da engellemiştir.

Kaynak paylaşımında dış grup üyesinin avantajlı durumunu içeren ve örgütün konumu açısından farklılaştırılarak oluşturulan diğer iki koşulda da dini özdeşimi yüksek katılımcıların, iç grup üyesinin avantajlı olduğu koşula göre daha fazla öfke duyacağı beklenmiştir. Fakat bu beklenti yönünde oluşturulan araştırmanın 6.hipotezini destekleyecek bulgular elde edilememiştir. Aynı beklentiyi, örgütün ülke içinde konumlandığı koşulda içeren 8. hipotezle de tutarlı bulgulara ulaşılamamıştır.

Dini özdeşime ilişkin tüm analizlerde hesaplanan korelasyon katsayıları, dini özdeşim düzeyiyle iç grup yanlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu bulgu etnik özdeşim düzeyiyle ilgili analiz sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu nedenle dini özdeşime ilişkin bulguları değerlendirmeye yönelik açıklamalar, etnik özdeşime dair değerlendirmelerden çok da farklılık taşımamaktadır. Bu değerlendirmelerden ilki, etnik özdeşimle ilgili analiz sonuçlarında söz edildiği gibi iç grup yanlılığı eğiliminin, grupla özdeşleşme düzeyinden bağımsız sergilenebileceği yönündedir. Dini grup üyeliği söz konusu olduğunda ilgili literatürdeki bulgular, dini grubu kayırmanın, derin düzeydeki belirli özellikleri ve inanç kümeleri gibi olguları içermesi nedeniyle, sadece grupla özdeşleşme düzeyiyle ilişkilendirilemeyecek bağlamlar sunduğu yönündedir (örn., Hawkins ve Nosek, 2012; Setiawan ve ark., 2019). Bu araştırma sonucunda dini kimlikle özdeşim düzeyinden bağımsız bir iç grup yanlılığı sergilendiğinin görülmesi, Müslümanlık inancının da özdeşim düzeyinden bağımsız bir yanlılığı tetikleyen özelliklerinin ön plana çıktığını düşünmemize neden olmaktadır. Günümüzde siyasi ve medya gündemiyle yoğun bir biçimde sunulan, dini unsurlara

dayalı muhafazakâr yaşam tarzı, söz konusu dinin, üyeliğine bağlı iç ve dış grubu ayırıştırma özelliğinin grup kimliği bağlamında baskın hale gelmesine yol açmış böylece özdeşim düzeyinden bağımsız bir iç grup yanlılığı oluşturmuş olabilir.

Araştırmada, dini özdeşim düzeyinden bağımsız güçlü bir iç grup yanlılığı olduğu yönündeki bulgular, yine etnik özdeşim analizlerinin değerlendirilmesinde olduğu gibi, katılımcıların dini özdeşim puanlarının oldukça yüksek oluşu durumuyla da açıklanabilir. Benzer biçimde katılımcıların dini özdeşim puanlarının da homojen bir dağılım göstermemesi, bağımsız değişkenlerle ilişkilerin belirlenmesinde, karşılaştırmaların düzey boyutu içermemesi nedeniyle iki değişken arasındaki ilişkinin saptanmasına engel olmuş olabilir. Aynı şekilde bu durumun, dini özdeşim düzeyi yüksek olan katılımcılarda, örgütün konumuyla ilişkili bir iç grup yanlılığının gözlemlenmemesine de yol açtığı düşünülebilir.

Bulguların olası bir açıklaması da sosyal bağlamdan ayırıcı bir özellik olarak dini kimliğin öne çıkması doğrultusunda oluşturulabilir. Bu kapsamında literatürdeki bazı çalışmalar, dini kimliğin öne çıkmasının özdeşleşme düzeyini ve iç grup yanlılığını arttırdığını ortaya koymakta ve bu durumun azınlık grupların geniş grupları tehdit olarak algılaması sonucunda oluşabileceğini göstermektedir (örn., Verkuyten ve Thijs, 2009). Bu araştırmanın bulguları azınlık grup bilgisiyle örtüşmemekle birlikte, dini kimliğin, sosyal bağlamda öne çıkmış olabileceğinin düşünülmesini sağlamaktadır. Günümüzde hâkim konumda olan politik görüşler ve bu görüşler doğrultusunda kitle iletişim araçlarında sıklıkla dini unsurlara yer verilmesi toplum içi grupları içeren sosyal bağlamı biçimlendirmektedir. Bu noktada sosyal bağlam, toplumda kabul edilebilir yaşam standartlarını, sosyal istenilirliği olan davranışları din ekseninde biçimlendirerek toplumda dini kimliğin baskın hale gelmesini sağlamış olabilir. Araştırma sonuçlarında, dini özdeşim düzeyinden bağımsız yoğun bir iç grup yanlılığı eğilimi görülmesi ve katılımcıların dini özdeşim düzeylerinin çok yüksek oluşu söz konusu koşullar dikkate alındığında bu durumun, sosyal kimlikler arasında dini kimliğin öne çıkmasından da kaynaklanmakta olabileceğini düşündürmektedir.

Sosyal istenilirlik kavramı, katılımcıların dini özdeşim puanlarının neden yüksek bulunduğunun açıklanmasına yönelik bir temel oluşturabilir. Etnik özdeşim puanlarının yüksek bulunmasında bahsedildiği gibi, dini özdeşim puanlarının yüksek oluşu da katılımcıların sosyal onay kaygısıyla, dini özdeşim düzeylerini olduğundan daha fazla

göstermiş olabileceğini düşündürmektedir. Literatürde etnik kimlik, dini kimliği içeren bir kimlik olarak tanımlanmaktadır (örn., Verkuyten, 2007b). Ancak bu noktada günümüzdeki koşullar dikkate alındığında, Türk kimliğinin, Müslüman kimliğinin vurgulanmasında bir araç konumunda olduğu söylenebilir. Bu nedenle etnik kimliğin inanç ve birçok kültürel değeri barındırma özelliğinin, toplumun popüler kültürü ekseninde belirginleştirilen Müslüman kimliği tarafından domine edildiği böylece etnik kimliğin kapsayıcılık rolünün değiştirilerek, dini kimliğin içerdiği bir unsura dönüştürülmüş olduğu ileri sürülebilir. Müslüman kimliğinin ifade edilmesi, Türk kimliğinin ifade edilmesi olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla katılımcıların etnik kimlikle özdeşleşme düzeyinin yüksek oluşu, temelde dini kimlik vurgusundan kaynaklanıyor olabilir. Araştırma bulgularında, dini özdeşim düzeyi yüksek olan katılımcıların etnik özdeşim düzeylerinin de yüksek olması bu açıklamayı destekleyici nitelikte değerlendirilebilir.

4.2. Cinsiyet, Çalışanın Etnik Kimliği ve Örgütün Konumunun Bağımlı Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması

Cinsiyet, çalışanın etnik kimliği ve örgütün konumunun bağımlı değişkenler üzerindeki etkisine ilişkin analiz sonuçları, çalışanın etnik kimliği ile iç grup yanlılığı arasında yoğun bir ilişki bulunduğunu ancak cinsiyet ve örgütün konumu değişkenlerinin iç grup yanlılığı ile ilişkisinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca araştırmanın bağımsız değişkenlerinin, bağımlı değişkenler üzerindeki ortak etkilerinde de anlamlı bulgular elde edilememiştir. Bu noktada, analiz sonuçları, Cinsiyet x Etnik kimlik, Cinsiyet x Örgütün konumu, Etnik Kimlik x Örgütün konumu ve Cinsiyet x Etnik Kimlik x Örgütün konumu ortak etkilerinin anlamsız olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, çalışanın etnik kimliği ile bağımsız değişkenlerin tümü arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Etnik kimlik temel etkisine göre, katılımcılar, örgütün konumundan bağımsız olarak, iç grup üyesi lehine kaynak dağıtımını, dış grup üyesi lehine kaynak dağıtımına göre daha adil bulmuşlar, karara daha fazla katılmışlar ve karardan daha fazla mutluluk duymuşlardır. Ayrıca, örgütün konumundan bağımsız olarak dış grup üyesi lehine kaynak dağıtımında, iç grup üyesi lehine kaynak dağıtımına göre karara daha fazla öfke duymuşlardır. Bu bulgulara göre çalışanın etnik kimliği, iç grup yanlılığı eğiliminin sergilenmesinde oldukça etkili bir değişken konumundadır. Araştırmanın bu bulgusu literatürdeki çalışmalardaki genel

bulgularla tutarlı görünmektedir (örn., Branscombe ve Wann, 1994; Distelhorst ve Hou, 2014). İlgili çalışmaların yaygın sonucu etnik özdeşim düzeyinin iç grup yanlılığı eğilimi ile pozitif yönde ilişkisinin olduğu yönündedir. Bu araştırmanın bulgularında, katılımcıların etnik özdeşim düzeylerinin belirgin bir biçimde yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda literatürdeki çalışmaların yaygın sonucuyla benzer bulguların elde edildiği görülmektedir.

Araştırmada, örgüt konumunun iç grup yanlılığı davranışı üzerinde belirleyici olabileceği düşünülmüş ancak etkili olmadığı görülmüştür. Örgütün ülke içinde olduğu konumda, dış grup lehine bir kaynak dağıtımının diğer bir deyişle bir Türk çalışanın, Türkiye içinde haksızlığa uğramasının iç grup yanlılığı eğilimini arttıracakı öngörülmüş ancak bu beklenti doğrulanmamıştır. Analiz sonuçlarında örgütün konumu değişkeninin temel etkisi ve örgütün konumunun diğer değişkenlerle ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, aynı coğrafi konumu paylaşan grupların, kaynakların eşit dağıtılmadığı dış grup lehine paylaşım yapıldığı durumda iç grup yanlılığı eğiliminin tetiklendiğini gösteren bazı araştırma bulgularıyla tutarsız görünmektedir (örn., Perry ve ark., 2018). Örgütün konumu değişkeninin bu araştırmanın analiz sonuçlarında, iç grup yanlılığı ile ilişkisinin bulunmamasının olası bir açıklaması, katılımcıların tek koşul içeren bir öyküyü okuyup, karşılaştırma yapabilecekleri diğer koşulun olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Katılımcılar, örgütün ülke içinde olduğu dış grup lehine kaynak dağıtımını koşulunu ya da örgütün ülke dışında olduğu dış grup lehine kaynak dağıtımını koşuluna dair tek öyküyü okuduklarında örgüt konumunun iç grup yanlılığını harekete geçirebileceği varsayılmıştır. Ancak tek koşulu okuyan katılımcıların örgütün konumunun değiştiği diğer bir öyküyü değerlendirememeleri, bu değişkenin göz ardı edilmesine neden olmuş olabilir. Dolayısıyla araştırmada tekrar ölçümlü bir araştırma deseninin kullanılmamasının bu iki değişkenin arasındaki ilişkinin bulunamamasına yol açmış olduğu düşünülebilir.

Katılımcıların cinsiyete bağlı bir iç grup yanlılığı sergileyip sergilemeyeceğini belirlemeye yönelik analiz sonuçlarında, cinsiyetin bağımsız değişkenlerle anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır. Analiz sonuçlarında, cinsiyet temel etkisinin çalışanın etnik kimliğinden ve örgütün konumundan bağımsız olarak, verilen kararı kadın katılımcıların, erkek katılımcılardan daha adil değerlendirdiği görülmektedir. Ancak yine cinsiyetin temel etkisinin çalışanın etnik kimliğinden ve örgütün konumundan bağımsız olarak, verilen karara erkek katılımcıların, kadın katılımcılardan daha fazla öfke duyduğu

yönündedir. Karara katılma ve karardan mutlu olma dereceleri üzerinde ise cinsiyetin anlamlı bir etkiye sahip olmadığı saptanmıştır. Ayrıca cinsiyetin diğer değişkenlerle ortak etkilerinde de anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak cinsiyetin, iç grup yanlılığı üzerinde tutarlı ve anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Literatürdeki ilgili çalışmalar, kadınlarda erkeklerden daha fazla iç grup yanlılığı eğilimi, görüldüğünü (örn., Graves ve Powel, 1996; Lindeman, 1997) ayrıca kadınların kendi cinsiyet gruplarına yönelik otomatik iç grup yanlılığı eğiliminin erkeklerden daha güçlü olduğunu ortaya koymaktadır (Rudman ve Goodwin, 2004). Bu araştırmanın sonuçları literatürdeki genel eğilimle örtüşmemektedir. Söz konusu durum öykülerin cinsiyete dair bilgi içermemesi çerçevesinde açıklanabilir. Cinsiyet bilgisinin öykülerde yer almamasının, kadınların otomatik iç grup yanlılığı eğiliminin tetiklenmesini engellediği düşünülebilir. Ayrıca öykülerde çalışanın etnik kimliğinin, öykülerin merkezinde yer alması, kadınların cinsiyete dair iç grup yanlılığı algısının önemli görülmemesini sağlamış olabilir. Dolayısıyla çalışanın etnik kimlik bilgisinin öykülerde baskın olması, kadın katılımcıların öyküleri değerlendirirken, kendi cinsel kimliklerini göz ardı etmelerine neden olmuş olabilir.

4.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması

Etnik özdeşim ve dini özdeşim ile demografik değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik analiz sonuçlarında, etnik özdeşim ve dini özdeşim düzeyi ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer şekilde etnik özdeşim ve dini özdeşim düzeyi ile cinsiyet arasında da anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ancak araştırma bulguları hem etnik özdeşim hem de dini özdeşim düzeyinin eğitim düzeyine bağlı olarak değiştiğine yönelik anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

4.3.1. Yaş ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması

Etnik özdeşim ve dini özdeşim puanları ile yaş arasında bir ilişki bulunup bulunmadığının belirlenmesine ilişkin analizde hesaplanan korelasyon katsayıları her iki değişkenin de yaş ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu noktada analiz sonuçları, literatürdeki araştırmaların, özdeşim düzeyi üzerinde yaş değişkeninin etkisi olmadığı yönündeki genel bulgularıyla tutarlıdır (örn., Yee ve Brown

(1994). Katılımcıların geniş bir yaş aralığına sahip olmasının, her iki değişkenle ilişkilerin belirlenmesinde, farklı yaş gruplarının temsil edilebileceği bir bağlam sunduğu söylenebilir. Bu durumun, değişkenler arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı bir zeminde değerlendirilmesine katkıda bulunduğu düşünülebilir.

Analiz sonuçları hem etnik özdeşim hem de dini özdeşim düzeyinin yaşa bağlı olarak değişmediğini ancak etnik özdeşim ile dini özdeşim arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda katılımcıların etnik özdeşim düzeyleri arttıkça dini özdeşim düzeyleri de artmaktadır. Bu bulgu, etnik kimliğin dini kimliği de kapsayıcı rolü kapsamında değerlendirilebilir. Araştırmacılar, etnik kimliğin birçok kültürel değeri ifade etmesi bakımından inançları dolayısıyla dini kimliği de içerdiği görüşündedirler (örn., Rothe ve ark., 2011; Verkuyten, 2007b). Bu nedenle araştırma bulgularında her iki değişken arasındaki pozitif ilişki beklenen bir durum olarak görülebilir.

4.3.2. Cinsiyet ile Etnik ve Dini Özdeşim Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması

Kadın ve erkek katılımcıların etnik özdeşim ve dini özdeşim puanları arasında yapılan karşılaştırmaların sonuçları ne etnik özdeşim ne de dini özdeşim açısından cinsiyete bağlı herhangi bir farklılığın bulunmadığını göstermiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların etnik ve dini özdeşim düzeyleri cinsiyete bağlı olarak değişmemektedir. Araştırmalar genellikle kadınların özellikle cinsiyete dayalı iç gruplarıyla, erkeklerden daha fazla özdeşleştiklerini, daha güçlü bir iç grup yanlılığı eğilimine sahip olduklarını göstermektedir (örn., Graves ve Powel, 1996; Lindeman, 1997). Genel literatür bulgularıyla uyuşmayan bu sonuçlar, yukarıda daha önce bahsedilen cinsiyetle ilişkili analiz sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerden farklılık göstermeyecektir. Bu bulgular da benzer şekilde, öykülerin cinsiyet ekseninde kurgulanmaması ve cinsiyete dair bir bilgi içermemesi nedeniyle, cinsiyetler arası bir farklılaşma görülmemesine dayandırılarak açıklanabilir.

4.3.3. Etnik Özdeşim ve Dini Özdeşim ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışılması

Etnik özdeşim ve dini özdeşim düzeyleri arasında eğitim düzeyine bağlı farklılıkların bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan karşılaştırma analizi sonuçlarında her iki değişkenin de eğitim düzeyine bağlı olarak anlamlı bir farklılaşma gösterdiği bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların, eğitim düzeyleri arttıkça etnik özdeşim düzeyleri ve dini özdeşim düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Bu durumda lise ve altı eğitim düzeyine sahip katılımcıların hem etnik özdeşim hem de dini özdeşim düzeyleri, lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip katılımcılara göre daha yüksektir.

Araştırmalarda genel olarak eğitim düzeyiyle ilişkili bir özdeşim düzeyi görülmemektedir. Bu araştırmada ise eğitim düzeyiyle, etnik ve dini özdeşim düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir farklılaşma bulunması günümüzdeki toplumsal reaksiyon unsurlarıyla ilişkilendirilerek açıklanabilir. Toplumsal reaksiyon, toplumun genelinde oluşan hassasiyetleri içermektedir. Sosyo-politik etkiler ve medya söylemi bu hassasiyetlerin oluşumunda hatta yaratılmasında başat rol üstlenebilir. Bazı sosyal kimlikler bu hassasiyetler içinde yer edinebilmekte ve hassasiyet doğrultusunda bireylerin kendilerini tanımlamada en baskın sosyal kimlik haline gelmektedir. Bu noktada en ufak bir politik ve medya söylemi bu kimlikleri etkileyerek toplumsal tepki (reaktize) sürecinin şekillenmesini sağlayabilmektedir. Günümüzdeki koşullar dikkate alındığında toplumda hem etnik köken hem de dini unsurlara dayalı hassasiyetlerin varlığından söz edilebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, toplumsal reaksiyon sürecinin toplumun eğitim seviyesinden bağımsız biçimlendirilemeyeceği düşünülebilir. Nitelikli bir eğitim sisteminin, toplumsal reaksiyon oluşturulacak konularda daha seçici davranmaya ve farklı etnik ve dini kimliklere ilişkin kalıp yargılardan hareketle tepki oluşturmayı engelleyen bir farkındalık düzeyi oluşturduğu söylenebilir. Bunun yanında gerek etnik kimliğinin gerekse dini kimliğinin birçok alana güçlü bir biçimde etki eden sosyal kimlikler olduğu bilinmektedir. Ancak eğitim düzeyi bireylerin kendilerini tanımlamada sosyal kimliklerini ne derecede öne çıkaracaklarını biçimlendirmektedir. Tüm bu düşüncelerden yola çıkarak, eğitim seviyesinin düşük olmasının bireyleri, toplumsal reaksiyon dahilindeki kimliklerle daha fazla özdeşleşmeye yönlendirdiği, sosyal kimliklerinde bu kimliklerini merkezi bir biçimde konumlandıkları düşünülebilir.

Literatürdeki çalışmalar, eğitim düzeyi ile dini özdeşim düzeyi arasında negatif bir korelasyon olduğuna işaret etmekte, yüksek dini özdeşim düzeyinin eğitim seviyesi düşük olan bireylerde daha fazla görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu noktada, araştırma sonucu literatürdeki bulgularla tutarlı görünmektedir.

SONUÇ

Bu araştırmada temel olarak dini özdeşim ve etnik özdeşim düzeyi ile iç grup yanlılığı eğilimi arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amacın yanında örgütün konumu, ayrıca demografik değişkenlerden cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyinin iç grup yanlılığı eğiliminin sergilenmesindeki rolü de incelenmiştir.

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda yapılan analiz sonuçları dini özdeşim düzeyinden ve etnik özdeşim düzeyinden bağımsız, güçlü bir iç grup yanlılığı eğilimi sergilendiğini göstermiştir. Bu noktada katılımcıların hem etnik hem de dini özdeşim puanlarının oldukça yüksek oluşu ve her iki değişken arasındaki pozitif korelasyon dikkat çekmektedir. Araştırma örnekleminin, geniş bir yaş aralığını temsil etmesiyle birlikte, küçük işletme ve alt düzey kurum çalışanlarını ya da çalışma hayatından yer almayan bireyleri betimlemesi açaşından yeterli olduğu düşünölebilir. Ancak örneklemin özellikleri dikkate alındığında sosyal kimliklere ilişkin sunumların, sosyal istenilirlik çerçevesinde biçimlendirilmiş olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Veri toplama aşamasında her ne kadar sosyal istenilirliği gidermeye yönelik koşullar oluşturulduysa da örneklemin kaygı düzeyinin daha kontrol altına alınabileceği düşünölen, örneğin iş yerlerinden farklı ortamlarda araştırmaların yapılmasının daha uygun olabileceği düşünölebilir.

Diğer taraftan toplumun güncel koşulları göz önünde bulundurulduğunda, dini ve etnik kimliklerin belirginleşmesi nedeniyle özdeşleşme düzeylerinin artmış olması ve yoğun bir iç grup yanlılığı sergilenmesi beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu açaştan araştırmanın, etnik ve dini kimliğin içselleştirilerek özdeşim düzeyinden bağımsız otomatik bir iç grup yanlılığını tetiklediği yönündeki çalışmalara katkısı olabileceği söylenebilir. Ayrıca iç grup yanlılığının grubun sosyal bağlamdaki konumuyla ilişkisini ele alan ve azınlık ya da geniş grup olma özelliğinin, söz konusu eğilim ile ilişkilerini belirleyen araştırmalara da katkı sağlanabileceği düşünölebilir. Literatürdeki çalışmalar genellikle azınlık grupların iç grup yanlılığı ile ilişkisine dikkat çekmektedir. Bu çalışma aynı dini kimliğe sahip farklı etnik grupların topluma yerleştirilmesiyle yaşanan etkileşimin, geniş grup yönünden azınlık algısına yol açabileceği ve geniş gruplardaki üyelerin, iç grup algısının ortak özellikler bağlamında hizalanma seviyelerini değiştirerek iç grup yanlılığı eğilimini biçimlendirebileceğini düşöndürmektedir. Bu yöndeki düşöncelerden hareketle yapılacak çalışmalara da katkı sağlanabilir.

Bu araştırma, çeşitli değişkenlerin aracılık rolüne ilişkin analizleri kapsamamaktadır. Bu değişkenlerden birisi de etnik kimliğin aracılık rolüdür. Bu noktada, katılımcıların etnik kimliklerinin aracılık rolü üstlenerek değerlendirme öncesinde duygular üzerinde etkili olabileceği öngörüsünde bulunulabilir. İleride yapılacak çalışmalarda etnik kimliğin duygu değerlendirmelerinde aracılık rolü üstlenip üstlenmediği yönünde araştırmaların yapılması önerilebilir.

Araştırmanın diğer değişkenlerinden biri olan örgütün konumunun, iç grup yanlılığı ile ilişkisi bulunmadığı sonucu, yapılacak çalışmalarda tekrar gözden geçirilebilir. Katılımcıların örgütün konumuyla ilgili birden fazla koşula maruz bırakılmadan değerlendirme yapmaları bu araştırmanın sınırlı olduğunu düşündürmektedir. Katılımcıların, duygusal tepkilerinin belirlenmesinde örgüt konumu değişkenine ilişkin farklı koşulları göz önünde bulundurmalarını sağlayan araştırmaların söz konusu eğilimle ilişkilerin belirlenmesinde daha kapsamlı sonuçlara ulaşılabileceği öngörülmektedir. Benzer şekilde cinsiyet değişkeninin iç grup yanlılığı ile ilişkisinin bulunmadığı sonucu da araştırmanın sınırlılıkları içinde değerlendirilebilir. Literatürdeki genel eğilim kadın cinsiyetinin iç grup yanlılığı ile ilişkisinin daha yüksek olduğu yönünde bulguları içermektedir. Bu çalışmada cinsiyetin iç grup yanlılığı ile ilişkisinin olmadığı sonucu, oluşturulan araştırma koşullarında etnik kimliğin merkezi rolü nedeniyle cinsiyet kimliğinin göz ardı edilerek iki değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesindeki yeterli koşulların sağlanamadığını bu nedenle farklı araştırmalara ihtiyaç duyulabileceğini göstermektedir.

İç grup yanlılığı ve demografik değişkenlerden biri olan yaş ile ilişkilerin belirlenmesinde hesaplanan korelasyon katsayıları iki değişken arasında bir ilişki olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Örneklemin geniş bir yaş aralığına sahip olması bu sonucun kapsamlı bir değerlendirme için uygun olduğu ve literatürle uyumlu bulgular elde edildiğini göstermektedir. Yine araştırma örnekleminin eğitim düzeyi açısından karşılaştırma yapılabilecek eğitim seviyelerine ilişkin boyutları içermesi, eğitim düzeyi düştükçe etnik ve dini özdeşim düzeylerinin arttığı sonucunun sağlıklı olduğu şeklinde yorumlanmasını sağlamaktadır. Bu noktada ilgili sonuçların da literatüre katkısı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbink, K. ve Harris, D. (2019). In-group favouritism and out-group discrimination in ps. *PLOS ONE*, 14(9), e0221616. doi:10.1371/journal.pone.0221616
- Aberson, C. L., Healy, M. ve Romero, V. (2000). Ingroup bias and self-esteem: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 4(2), 157- 173.
- Aberson, C. L. ve Howanski, L. M. (2002). Effects of self-esteem, status, and identification on two forms of ingroup bias. *Current Research in Social Psychology*, 7(13), 225–243.
- Abrams, D. ve Hogg, M. A. (1988). Comments on the motivational status of self-esteem in social identity and intergroup discrimination. *European Journal of Social Psychology*, 18, 317334.https://doi.org/10.1002/ejsp.2420180403
- Al-Issa. I. (1997). The Psychology of prejudice and discrimination. I. Al-Issa ve M.Tousignant (Ed.) *Ethnicity, immigration, and psychopathology* içinde (s. 1729) Springer Science ve Business Media.
- Altemeyer, B. (1988). Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism. San Francisco: Jossey-Buss.
- Amira, K., Wright, J. C. ve Goya-Tocchetto, D. (2019). In-Group Love Versus Out-Group Hate: Which Is More Important to Partisans and When?. *Political Behavior*, 1-22.https://doi.org/10.1007/s11109-09557-6
- Andersen, S.M., Saribay, S.A. ve Thorpe, J.S. (2008). Simple Kidness Can Go A Long Way: Relationships, Social Identity and Engagement. *Social Psychology*, 39 (1), 59-69. https://doi.org/10.1027/1864-9335.39.1.59
- Bal, F. (2018). Sosyal Grup Yanlılığının Cinsiyet Farklılığına Göre Belirlenmesi. *Journal of International Social Research* 11(58): 431-447. DOI: 10.17719/jisr.2018.2557

- Batara, J. B. L., Franco, P. S., Quiachon, M. A. M. ve Sembrero, D. R. M. (2016). Effects of religious priming concepts on prosocial behavior towards ingroup and outgroup. *Europe's journal of psychology*, 12(4), 635. Doi: 10.5964/ejop. V 12i4.1170
- Bono, S. A., van der Schalk, J. ve Manstead, A. S. R. (2020). The Roles of Social Value Orientation and Anticipated Emotions in Intergroup Resource Allocation Decisions. *Frontiers in Psychology*, 11. doi:10.3389/fpsyg.2020.01455
- Branscombe, N. R. ve Wann, D. L. (1994). Collective self-esteem consequences of outgroup derogation when a valued social identity is on trial. *European Journal of Social Psychology*, 24, 641-657. <http://dx.doi.org/10.1002/ejsp.2420240603>
- Brewer, M. B. (1991). The social self: On being the same and different at the same time. *Personality and social psychology bulletin*, 17(5), 475-482. doi/10.1177/0146167291175001
- Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: in group love or out group hate? *Journal of Sococial Issues*, 55, 429-444. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.197.4614&rep=rep1&type=pdf>
- Brewer, M. B. (2017). Intergroup discrimination: Ingroup love or outgroup hate? In C. Sibley & F. Barlow (Eds.), *The Cambridge handbook of the psychology of prejudice* (s. 90-110) içinde Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Brewer, M.B. ve Hewstone, M. (2004). *Self and Social Identity*, Blackwell Publishing Ltd. 260-261.
- Brief, A. P., Umphress, E. E., Dietz, J., Burrows, J. W., Butz, R. M. ve Scholten, L. (2005). Community matters: Realistic group conflict theory and the impact of diversity. *Academy of Management Journal*, 48(5), 830–844. doi:10.5465/amj.2005.18803925

- Brown, J. D., Collins, R. L. ve Schmidt, G. W. (1988). Self-esteem and direct versus indirect forms of self-enhancement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55,445-453. doi:10.1037/0022-3514.55.3.445
- Cairns, E., Kenworthy, J., Campbell, A. ve Hewstone, M. (2006). The role of in-group identification, religious group membership and intergroup conflict in moderating in-group and out-group affect. *British Journal of Social Psychology*, 45(4), 701–716. doi:10.1348/014466605x69850
- Castano, E., Paladino, M. P., Coull, A. ve Yzerbyt, V. Y. (2002). Protecting the ingroup stereotype: Ingroup identification and the management of deviant ingroup members. *British Journal of Social Psychology*, 41, 365-385
<https://perso.uclouvain.be/vincent.yzerbyt/Castano%20et%20al.%20BJSP%202002.pdf>
- Castano, E., Yzerbyt, V., Paladino, M. P. ve Sacchi, S. (2002). I belong, therefore, I exist: Ingroup identification, ingroup entitativity, and ingroup bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 135-143.
doi/pdf/10.1177/0146167202282001
- Crocker, J. ve Luhtanen, R. (1990). Collective self-esteem and ingroup bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 60–67.
<http://dx.doi.org/10.1037/00223514.58.1.60>. Özet.
- Crocker, J., Thompson, L. L., McGraw, K. M. ve Ingerman, C. (1987). Downward comparison, prejudice, and evaluations of others: Effects of self-esteem and threat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 907-916.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3585702>
- Çoksan, S. (2019). İç grubu kayırma ile iç ve dış gruba eşit davranmanın nedensel atıfları. *Nesne*, 7(14), 83-101. DOI: 10.7816/nesne-07-14-06.

- Çoymak, A. (2009). *Associations of religious identification, secular identification, perceived discrimination and political trust with ethnic and societal (National) identification*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Distelhorst, G. ve Hou, Y. (2014), "Ingroup Bias in Official Behavior: A National Field Experiment in China", *Quarterly Journal of Political Science*,9, 203-230.
<http://dx.doi.org/10.1561/100.00013110>
- Doosje, B., Spears, R. ve Ellemers, N. (2002). Social identity as both cause and effect: The development of group identification in response to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41(1), 57-76 doi:10.1348/014466602165054
- Dovidio, J. F. ve Gaertner, S., L. (2000). Aversive racism and selective decisions: 1989-1999, *Psychological Science*, 11 (4),315-319.
<https://doi.org/10.1111/1467-9280.00262>
- Duckitt, J. (1993). Right-Wing Authoritarianism Among White South African Students: Its Measurement and Correlates. *The Journal of Social Psychology*, 133(4), 553–563. doi:10.1080/00224545.1993.9712181
- Dunkel, C. S. ve Dutton, E. (2016). Religiosity as a predictor of in-group favoritism within and between religious groups. *Personality and individual differences*, 98, 311-314. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2016.04.063>
- Ekehammar, B. ve Akrami, N. (2007). Personality and prejudice: From big five personality factors to facets. *Journal of Personality*, 75, 899-922.
DOI: 10.1111/j.1467-6494.2007.00460.x
- Esses, V. M., Dovidio, J. F., Danso, H. A., Jackson, L. M. ve Semanya, A. (2005). Historical and modern perspectives on group competition. C. S. Crandall ve M. Schaller (Ed.) *Social psychology of prejudice: historical and contemporary issues* içinde (97-116). Lawrence: Lewinian Press.

- Galen, L. W., Williams, T. J. ve Ver Wey, A. L. (2014). Personality ratings are influenced by religious stereotype and ingroup bias. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 24, 282-297. DOI: 10.1080/10508619.2013.837658
- Graves, L. M. ve Powell, G. N. (1996). Sex similarity, quality of the employment interview and recruiters' evaluation of actual applicants. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 69(3), 243-261. doi:10.1111/j.2044-8325.1996.tb00613.x
- Gray, D. ve Durrheim, K. (2006). The Validity and Reliability of Measures of Right-Wing Authoritarianism in South Africa. *South African Journal of Psychology*, 36(3), 500–520. doi:10.1177/008124630603600305
- Greenberg, J., Arndt, J., Simon, L., Pyszczynski, T. ve Solomon, S. (2000). Proximal and distal defenses in response to reminders of one's mortality: Evidence of a temporal sequence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(1), 91-99. doi: 10.1177/0146167200261009
- Greenberg, J, Solomon, S. ve Arndt, J. (2008). A basic but uniquely human motivation: Terror management. J. Y. Shah, ve W. L. Gardner (ed.), *Handbook of Motivation Science* (s.114-134) içinde New York: The Guilford Press.
- Greenberg, J., Solomon, S. ve Pyszczynski, T. (1997). Terror management theory of self-esteem and cultural worldviews: Empirical assessments and conceptual refinements. M. P. Zanna (Ed.) *Advances in experimental social psychology* (Vol. 29, s. 61-139) içinde. New York: Academic Press.
- Halabi, S., Statman, Y. ve Dovidio, J. F. (2015). Attributions of responsibility and punishment for ingroup and outgroup members: The role of just world beliefs. *Group Processes & Intergroup Relations*, 18(1), 104-115. Özet. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1368430214546067>

- Hartmann, T. ve Tanis, M. (2013). Examining the hostile media effect as an intergroup phenomenon: The role of ingroup identification and status. *Journal of Communication*, 63, 535-555. doi:10.1111/jcom.12031
- Hawkins, C. B. ve Nosek, B. A. (2012). When Ingroups Aren't "In": Perceived Political Belief Similarity Moderates Religious Ingroup Favoritism. *PLoS ONE*, 7(12), e50945. doi:10.1371/journal.pone.0050945
- Hetherington, M. ve Suhay, E. (2011). Authoritarianism, Threat, and Americans' Support for the War on Terror. *American Journal of Political Science*, 55(3), 546–560. doi:10.1111/j.1540-5907.2011.00514.x
- Hewstone, M., Islam, M. R. ve Judd, C. M. (1993). Models of crossed categorization and intergroup relations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 779-793. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.64.5.779>
- Hewstone, M., Rubin, M. ve Willis, H. (2002). Intergroup bias. *Annual review of psychology*, 53, 575-604. <http://www3.psych.purdue.edu/~willia55/392F'06/HewstoneRubinWillis.pdf>
- Hewstone, M., Wagner, U. ve Machleit, U. (1989). Self-, ingroup, and outgroup achievement attributions of German and Turkish pupils. *The Journal of social psychology*, 129, 459- 470. DOI:10.1080/00224545.1989.9712064
- Hogg, M. A. ve Rinella, M. J. (2018). *Social identities and shared realities*. *Current Opinion in Psychology*, 23, 6–10. doi:10.1016/j.copsy.2017.10.003
- Hogg, M. A., Sherman, D. K., Dierselhuis, J., Maitner, A. T. ve Moffitt, G. (2007). Uncertainty, entitativity and group identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43, 135-142. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.12.008>
- Hogg, M. A. ve Turner, J. C. (1985). Interpersonal attraction, social identification and psychological group formation. *European Journal of Social Psychology*, 15, 51-66. DOI: 10.1002/ejsp.2420150105

- Hogg, M. A. ve Vaughan. G. M. (2002). *Social psychology* (3.baskı). London: Prentice-Hall.
- Houston, D. M. ve Andreopoulou, A. (2003). Tests of both corollaries of social identity theory's self-esteem hypothesis in real group settings. *British Journal of Social Psychology*, 42, 357-370. DOI:10.1348/014466603322438206
- Hunter, J. A., O'Brien, K. ve Stringer, M. (2007). Threats to identity, self-esteem and intergroup discrimination. *Social Behaviour and Personality: An International Journal*, 35 (7), 937-942. DOI: 10.2224/sbp.2007.35.7.937
- Hunter, J. A., Platow, M. J., Howard, M. L. ve Stringer, M. (1996). Social identity and intergroup evaluative bias: Realistic categories and domain specific self-esteem in a conflict setting. *European Journal of Social Psychology*, 26, 631-647. Özet [http://dx.doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0992\(199607\)26:4<631::AID-EJSP783>3.0.CO;2-V](http://dx.doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199607)26:4<631::AID-EJSP783>3.0.CO;2-V)
- Islam, M. R. ve Hewstone, M. (1993). Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived outgroup variability, and outgroup attitude: An integrative model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 700-710. doi/10.1177/0146167293196005
- Jetten, J., Branscombe, N. R., Schmitt, M. T. ve Spears, R. (2001). Rebels with a cause: Group identification as a response to perceived discrimination from the mainstream. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27 (9), 1204-1213. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.980.7841&rep=rep1&type=pdf>
- Kessler, T. ve Mummendey, A. (2008). Prejudice and intergroup relations. M. Hewstone, W. Stroebe ve K. Onas (Ed.) *Introduction to Social Psychology: A European Perspective* (4. baskı) içinde (s. 290-314) Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd. <https://pdfs.semanticscholar.org/8724/8bdf7d2b09c0c448d140c2595378974a111d.pdf>

- Lam, V. L. ve Seaton, J. A. (2016). Ingroup/Outgroup Attitudes and Group Evaluations: The Role of Competition in British Classroom Settings. *Child Development Research*, <http://dx.doi.org/10.1155/2016/86491>
- Lindeman, M. (1997). Ingroup bias, self-enhancement and group identification. *European Journal of Social Psychology*, 27(3), 337-355. doi: 10.1002/(SICI)1099-0992(199705)27:3<337::AID-EJSP825>3.0.CO;2-S
- Levine, M. ve Thompson, K. (2004). Identity, Place, and Bystander Intervention: Social Categories and Helping After Natural Disasters. *The Journal of Social Psychology*, 144(3), 229–245. doi:10.3200/socp.144.3.229-245
- Marques, J. M., Yzerbyt, V. Y. ve Leyens, J. P. (1988). The “black sheep effect”: Extremity of judgments towards ingroup members as a function of group identification. *European Journal of Social Psychology*, 18, 1-16.
<https://perso.uclouvain.be/vincent.yzerbyt/Marques%20et%20al.%20EJSP%201988.pdf>
- McCauley, C., Plummer, M., Moskalenko, S. ve Mordkoff, J.T. (2001) The exposure index: A measure of intergroup contact, peace and conflict, *Journal of Peace Psychology*, 7(4), 321-336. doi/10.1207/S15327949PAC0704_03
- McGuire, L., Manstead, A. S. R. ve Rutland, A. (2017). Group norms, intergroup resource allocation, and social reasoning among children and adolescents. *Developmental Psychology*, 53(12), 2333–2339. <https://doi.org/10.1037/dev0000392>
- Michener, H.A., Delamater, J.D., Schwartz, S.H. ve Merton, R.K. (1990). *Social psychology*, Harcourt Brace, San Diego.
- Morrison, K. R. ve Ybarra, O. (2008). The effects of realistic threat and group identification on social dominance orientation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 156-163. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.12.006>

- Murray, C.B., Kaiser, R. ve Taylor, S. (1997). The O.J. Simpson verdict: Predictors of beliefs about innocence or guilt, *Journal of Social Issues*, 53, 455-475.
DOI: 10.1111/j.1540-4560.1997.tb02122.x
- Oakes, P., Halsam S. J. ve Turner, J. C. (1994). *Streotyping and social reality* Oxford: Blackwell.
- Oakes, P. J. ve Turner, J. C. (1980). Social categorization and intergroup behaviour: Does minimal intergroup discrimination make social identity more positive *European Journal of Social Psychology*, 10, 295-301. DOI: 10.1002/ejsp.2420100307
- Özdemir, F. (2013). *The Predictors Of Attitudes Toward Military: Turkish Identity, Unnational Ideology, Ambivalent Sexism, Conservatism, And Religious Orientation*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Perry, R., Priest, N., Paradies, Y., Barlow, F. K. ve Sibley, C. G. (2018). Barriers to multiculturalism: In-group favoritism and out-group hostility are independently associated with policy opposition. *Social Psychological and Personality Science*, 9(1), 89–98. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1948550617703169>
- Pettigrew, T. F. (2016). Authoritarian Personality. J. Stone, R. M. Dennis, P. S. Rizova D. Smith ve X. Hou (Ed.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism* içinde (s. 1-3). New York: JohnWiley & Sons.
DOI: 10.1002/9781118663202.wberen114
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L., R. (2011). When groups meet: The dynamics of intergroup contact. *Essays in Social Psychology*, Psychology Press.
- Pickett, C.L., Silver, M. D. ve Brewer, M.B. (2002). The impact of assimilation and differentiation needs on perceived group importance and judgments of ingroup size. *Personality Social Psychology Bulletin*, 28 (4), 546-558.
<https://doi.org/10.1177%2F0146167202287011>
- Pinto, I. R., Marques, J. M., Levine, J. M. ve Abrams, D. (2010). Membership status and subjective group dynamics: Who triggers the black sheep effect?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(1), 107 -119. doi:10.1037/a0018187

- Platow, M. J., Hoar, S., Reid, S., Harley, K. ve Morrison, D. (1997). Endorsement of distributively fair and unfair leaders in interpersonal and intergroup situations. *European Journal of Social Psychology*, 27(4), 465-494. doi: 10.1002/(SICI)1099-0992(199707)27:4<465::AIDEJSP817>3.0.CO;2-8
- Plous, S. (2003). The Psychology of Prejudice, Stereotyping and Discrimination: An Overview. In S. Plous (Ed.), *Understanding Prejudice and Discrimination* (s. 3-48). New York: McGraw-Hill
- Pratto, F. (1999). The puzzle of continuing group inequality: Piecing together psychological, social and cultural forces in social dominance theory. M. Zanna (Ed.) *Advances in experimental social psychology* içinde (S. 191-263), San Diego, C.A: Academic Press.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L.M. ve Malle, B.F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763. DOI:10.1037/0022-3514.67.4.741
- Preston, J. L. ve Ritter, R. S. (2013). Different effects of religion and God on prosociality with the ingroup and outgroup. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39.1471-1483. doi: 10.1177/0146167213499937
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J. ve Schimel, J. (2004). Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical overview. *Psychology Bulletin*, 130(3), 435-468. doi: 10.1037/0033-2909.130.3.43
- Rothe, Eugenio M., Andres J. Pumariega ve Diana Sabagh (2011). "Identity and Acculturation in Immigrant and Second Generation Adolescents". *Adolescent Psychiatry* 1: 72-81.
- Rubin, M., Badea, C. ve Jetten, J. (2014). Low status groups show in-group favoritism to compensate for their low status and to compete for higher status. *Group Processes and Intergroup Relations*, 17, 563-576. DOI: 10.1177/1368430213514122.

- Rubin, M. ve Hewstone, M. (1998). Social identity theory's self-esteem hypothesis: A review and some suggestions for clarification *Personality and Social Psychology Review*, 2, 40-62 https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0201_3
- Rubin, M. ve Hewstone, M. (2004). Social identity, system justification, and social dominance: Commentary on Reicher, Jost et al., and Sidanius et al. *Political Psychology*, 25, 823-844. doi: 10.1111/j.1467-9221.2004.00400.x
- Rudman, L. A. ve Goodwin, S. A. (2004). Gender Differences in Automatic In-Group Bias: Why Do Women Like Women More Than Men Like Men? *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(4), 494–509. doi:10.1037/0022-3514.87.4.494
- Rullo, M., Presaghi, F. ve Livi, S. (2015). Reactions to ingroup and outgroup deviants: An experimental group paradigm for black sheep effect. *Plos one*, 10.(5) <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0125605>
- Setiawan, T., De Jong, E. B., Scheepers, P. L. ve Sterkens, C. J. (2019). The relation between religiosity dimensions and support for interreligious conflict in Indonesia. *Archive for the Psychology of Religion*, 008467241987882. doi:10.1177/0084672419878824
- Scheepers, D., Spears, R., Doosje, B. ve Manstead, A. S. (2006). Diversity in in-group bias: structural factors, situational features and social functions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(6), 944-960. doi: 10.1037/0022-3514.90.6.944
- Shelton, J. N. ve Richeson, J. A. (2005). Intergroup contact and pluralistic ignorance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 91–107. DOI: 10.1037/0022-3514.88.1.91
- Shore, D. M., Rychlowska, M., van der Schalk, J., Parkinson, B. ve Manstead, A. S. R. (2019). Intergroup emotional exchange: Ingroup guilt and outgroup anger increase resource allocation in trust games. *Emotion*, 19(4), 605-616. <https://doi.org/10.1037/emo0000463>

- Sidanius, J., Pratto, F. ve Mitchell, M. (1994). Ingroup identification, social dominance orientation, and differential intergroup social allocation. *The Journal of Social Psychology*, 134, 151-167. <https://doi.org/10.1080/00224545.1994.9711378>
- Sidanius, J., Pratto, F., van Laar, C. ve Levin, S. (2004). Social Dominance Theory: Its Agenda and Method. *Political Psychology*, 25(6), 845–880. doi:10.1111/j.1467-9221.2004.00401.x
- Smurda, J. D., Wittig, M. A. ve Gokalp, G. (2006). Effects of threat to a valued social identity on implicit self-esteem and discrimination. *Group Processes and Intergroup Relations*, 9, 181-197. DOI: 10.1177/1368430206062076
- Spears, R. (2011). Group Identities: The Social Identity Perspective. *Handbook of Identity Theory and Research*, 201–224. doi:10.1007/978-1-4419-7988-9_9
- Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups. Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.
- Tajfel, H. (1979). Individuals and groups in social psychology. *British Journal of Clinical Psychology*, 18(2), 183-190. doi: 10.1111/j.2044-8260.1979.tb00324.x
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy R. P. ve Flament C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 149-178. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420010202>
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict, W. G. Austin ve S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* içinde (s. 33-47), Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Tajfel, H. ve Turner, J., C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior, S. Worschel ve W. G. Austin (Eds.), *Social Psychology of intergroup relations* içinde Chicago: Nelson-Hall.
- Taylor, S.E., Peplau, L.A. ve Sears, D.O. (2003). *Social Psychology* (11th. Ed.) New Jersey: Prentice-Hall.
- Turner, J. C. (1982). Towards a cognitive redefinition of the group. In H. Tajfel (Ed.). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Turner, J. C. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. New York: Basil Blackwell
- Valentim, J. P. (2010). Sherif's theoretical concepts and intergroup relations studies: notes for a positive interdependence. *Psychologica*, 52, 585-598.
DOI: 10.14195/1647-8606_52-2_25
- Van Avermaet, E. ve McClintock, C. G. (1988). Intergroup fairness and bias in children. *European Journal of Social Psychology*, 18(5), 407–427. doi:10.1002/ejsp.2420180504
- Van Prooijen, J. W. ve Coffeng, J. (2013). What is fair punishment for Alex or Ahmed? Perspective taking increases racial bias in retributive justice judgments. *Social Justice Research*, 26, 383-399. DOI 10.1007/s11211-013-0190-2
- Verkuyten, M. (2003). Ethnic in-group bias among minority and majority early adolescents: The perception of negative peer behaviour. *British Journal of Developmental Psychology*, 21, 543-564.
<https://doi.org/10.1348/026151003322535219>
- Verkuyten, M. (2007a). Ethnic in-group favoritism among minority and majority groups: Testing the self-esteem hypothesis among preadolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 37, 486-500. DOI: 10.1111/j.1559-1816.2007.00170.x
- Verkuyten, M. (2007b) Religious Group Identification and Inter-Religious Relations: A Study Among Turkish-Dutch Muslims. *Group Processes and Intergroup Relations*, 10, 341-357 <10.1177/1368430207078695>. <hal-00571655>
- Verkuyten, M. ve Thijs, J. (2009). Religious Group Relations Among Christian, Muslim and Nonreligious Early Adolescents in the Netherlands. *The Journal of Early Adolescence*, 30(1), 27–49. doi:10.1177/0272431609342984
- Yee, M. ve Brown, R. (1994). The development of gender differentiation in young children. *British Journal of Social Psychology*, 33(2), 183-196.
doi:10.1111/j.2044-8309.1994.tb01017.x

EKLER

Ek-1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın katılımcı,

Araştırmanın amacı, günlük yaşamda karşılaşılabilecek bazı durumlara ilişkin duygu ve düşünceleriniz hakkında bilgi toplamaktır. Bu araştırmaya katılarak siz de bilgi toplamamıza katkıda bulunabilirsiniz. Çalışma bilimsel bir nitelikte olup cevaplarınız bireysel değil grupsal olarak değerlendirilecektir. Dolayısıyla cevaplarınız tamamen gizli tutulacak, elde edilen bilgiler sadece istatistiksel karşılaştırmalar yapmak amacıyla kullanılacaktır. Sizden kimlik belirtici bilgi istenmemektedir. Çalışmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayalı olup, katılımı kabul edebilir, reddedebilirsiniz. Çalışmanın herhangi bir yerinde katılımınızı sonlandırabilirsiniz.

Soruları itinayla ve dürüstçe, gerçek duygu ve düşünceleriniz doğrultusunda eksiksiz olarak cevaplamanız araştırma için oldukça önemlidir. Araştırmaya dair sorularınızı mail adresinden tarafıma iletebilirsiniz.

M. Esin YAZGIÇ

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Katılımcı Beyanı:

Araştırmaya ilişkin bilgiler tarafıma aktarılmış olup, yapılan açıklamaları ayrıntılıyla anlamış bulunmaktayım. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum. Bu araştırmada 'katılımcı' olarak yer alma kararını aldım.

İsim Soyad:

İmza:

Not: İmza ve isim sadece çalışmaya gönüllü olarak katıldığınızı gösterir niteliktedir.

Ek-2. Öykü

Cinsiyet: ( ) Kız

( ) Erkek

Yaş: .....

Türkiye’de faaliyet gösteren uluslararası nitelikte bir şirket, bünyesinde Türk ve Suriyeli mühendisler istihdam etmektedir. Şirket ekonomik durgunluk ve buna bağlı istihdam politikalarındaki değişiklik nedeniyle personel çıkartmak yerine maaş zammı oranlarında kısıtlamaya gitmek ve prim uygulamasını güncellemek durumunda kalmıştır. Yönetim kurulu üyelerinin oy çokluğuyla almış oldukları karara göre, Suriyeli mühendisler %8 maaş zammı ve proje başına %3 prim alabilecekken; Türk mühendisler %3 maaş zammı ve proje başına %1 prim alabilecektir.

Lütfen aşağıda yer alan soruları size uygun gelen seçeneğe (X) işareti koyarak yanıtlayınız.

1- Yönetim tarafından alınan bu karar sizce ne kadar adildir?

1	2	3	4	5	6	7
Hiç Adil Değildir	Adil Değildir	Kısmen Adil Değildir	Kararsızım	Kısmen Adildir	Adildir	Tamamen Adildir
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2- Siz karar veren yönetim kurulu üyelerinden biri olsaydınız bu karara ne ölçüde katılırdınız?

1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3- Kararın bu yönde çıkması sizi ne kadar öfkelendirirdi?

1	2	3	4	5	6	7
Hiç Öfkelenmezdim	Öfkelenmezdim	Kısmen Öfkelenmezdim	Kararsızım	Kısmen Öfkelenirdim	Öfkelenirdim	Çok Öfkelenirdim
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4- Kararın bu yönde çıkması sizi ne kadar mutlu ederdi?

1	2	3	4	5	6	7
Hiç Mutlu Olmazdım	Mutlu Olmazdım	Kısmen Mutsuz Olurdum	Kararsızım	Kısmen Mutlu Olurdum	Mutlu Olurdum	Çok Mutlu Olurdum
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ek-3. Türklük Kimliğine Aidiyet Ölçeği

Aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katıldığınızı ifadelerin başındaki boşluğa size en uygun seçeneğe ait ilgili numarayı yazarak yanıtlayınız.

1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum

_____ Kendimi Türk hissedirim.

_____ Türk toplumuyla güçlü bağlar hissedirim.

_____ Türk toplumunun bir parçası olmaktan memnuniyet hissedirim.

_____ Ortalama bir Türk insanına benzediğimi düşünürüm.

_____ Türk toplumunun bir parçası olmak benim için önemlidir.

_____ Türk toplumunun geneline yapılan eleştirileri kişisel olarak algılar ve rahatsız olurum.

_____ Türk toplumu dışında başka bir toplumun üyesi olmak isterdim.*

*ters madde

Ek-4. Dini Özdeşim Ölçeği

Lütfen, her maddede sözü edilen görüşe ne kadar katıldığınızı soruların yanındaki numaralı kutucuklara (X) işareti koyarak belirtiniz.

1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum

- 1.Dinime Aidiyetim kuvvetlidir 1 2 3 4 5 6 7
- 2.Dini ibadetlerimi elimden geldiğince yerine getiririm 1 2 3 4 5 6 7
- 3.Dinimin bir üyesi olmak benim için iyi anlamlar taşır 1 2 3 4 5 6 7
- 4.Dinim hakkında daha çok şey öğrenmek için sık sık dini sohbetler ederim 1 2 3 4 5 6 7
- 5.Dinime karşı güçlü bir bağ hissederim 1 2 3 4 5 6 7
- 6.Kendimi aynı dinden insanların tipik bir örneği olarak görürüm 1 2 3 4 5 6 7
- 7.Dini kimliğimden gurur duyarım 1 2 3 4 5 6 7
- 8.Dini kimliğim kim olduğumun önemli bir parçasıdır 1 2 3 4 5 6 7
- 9.Eğer birisi dinim hakkında kötü bir söz söylese benim hakkımda kötü söz söylemiş demektir. 1 2 3 4 5 6 7

Ek-5. Demografik Bilgi Formu

Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

Yaşınız: .....

Eğitim durumunuz: İlkokul Ortaokul Lise Önlisans Lisans Lisansüstü

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : M. Esin YAZGIÇ

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi,
Sinema ve Televizyon Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji
Anabilim Dalı 2018-2021
(Bilimsel Hazırlık Programı 2017-2018)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Tarih: 24.06.2021